

De osynliga

En granskning av medias rapportering
om surrogatmödraskap

©Sveriges Kvinnoorganisationer 2023
FÖRFATTARE: Nathalia Guaje, Helena Brors och Clara Berglund
FORMGIVNING: Eva Jais-Nielsen
ISBN: 978-91-986201-8-4

Innehållsförteckning

1. Inledning 5

- 1.1. Om surrogatmoderskap 6

2. Genomförande 11

- 2.1. Begreppsförklaring 12

3. Resultat och analys 14

- 3.1. Vem synliggörs i rapporteringen? 14

 - Den svenska surrogatmodern och kritiken mot det svenska förbudet 16

 - COVID-19 och Rysslands invasion av Ukraina – beställande föräldrars

 - kritik mot svenska myndigheter 17

 - Surrogatmoderskap lyfts som en HBTQ-fråga 19

 - Surrogatmödrars livssituation osynliggörs 20

- 3.2. Nämnas viktiga fakta om surrogatmoderskap? 22

 - Felaktigheter gällande fakta och språkbruk 25

- 3.3. Är rapporteringen kritisk, normaliserande eller balanserad? 26

 - Den stora majoriteten av rapporteringen är normaliserande 27

 - Kritisk rapportering är ovanlig 29

4. Avslutande diskussion 31

- 4.1. Rekommendationer och förslag 34

 - Rekommendationer till media 34

 - Rekommendationer till regeringen 35

5. Källor 37

Sammanfattning

I DENNA RAPPORT granskar Sveriges Kvinnoorganisationer hur surrogatmoderskap har framställs i media de senaste två åren. Motivet till granskningen är att vi tidigare upplevt att medias rapportering varit skev. Syftet har varit att få en mer heltäckande bild av hur media bevakar frågan, vilket i sin tur påverkar den allmänna debatten om och synen på surrogatmoderskap och kvinnors rättigheter.

Granskningen visar att 70 procent av alla inslag och artiklar rapporterar om surrogatmoderskap på ett normaliserande sätt. Trots att surrogatmoderskap är förbjudet i Sverige och utgör en allvarlig kränkning av kvinnors rättigheter är det enbart nio procent av inslagen som rapporterar om surrogatmoderskap på ett kritiskt sätt.

Granskningen visar också att en stor andel av inslagen osynliggör surrogatmödrarna. Inte ens i en tredjedel av materialet synliggörs deras livssituation och än färre är de kvinnor som får komma till tals. Ytterst sällan beskrivs den utsatthet som många surrogatmödrar befinner sig i.

Slutligen visar granskningen att 41 procent av inslagen och artiklarna underlåter helt att redogöra för grundläggande fakta kopplat till surrogatmoderskap, exempelvis att surrogatmödrar skriver på avtal som inskränker flera av deras mänskliga – och reproduktiva – rättigheter. Hela 60 procent av alla inslag och artiklar nämner inte att surrogatmoderskap är otillåtet i Sverige.

Sammantaget visar vår granskning att rapporteringen om surrogatmoderskap ofta sker på de beställande föräldrarnas och surrogatindustrins villkor. Den inramning som media ofta förmedlar leder till att handeln med kvinnor och barn legitimeras. Detta riskerar i förlängningen att bidra till att understödja efterfrågan på surrogatarrangemang.

Den växande handeln med kvinnors kroppar i surrogatindustrin är ett av de största hoten mot kvinnors rättigheter idag. Att svenskar och andra välbemedlade västerlänningar köper sig tillgång till och kontroll över utsatta kvinnors kroppar i andra länder borde därför beskrivas för vad det är, inte omfamnas och hyllas.

Vi hoppas att granskningen kan bidra till en mer korrekt och balanserad medierapportering om surrogatmoderskap och kvinnors reproduktiva rättigheter.

1. Inledning

DEN 17 MARS 2023 intervjuades två kända svenska män i en populär talkshow där de i lättsamma ordalag berättade hur deras barn blivit till genom ett surrogatarrangemang i USA. De två männen hade köpt ägg från en ”flicka” som de hade valt för att hon var judisk samt hade bollsinn och sedan ”hyrt in” sig i en annan ”flickas” livmoder. Inga kritiska frågor ställdes och det framkom att programledaren hade varit hemma hos makarna på barnets födelsedagskalas. Inslaget väckte stor uppmärksamhet och diskuterades intensivt på sociala medier och i andra TV- och radioprogram samt tidningar.¹

Kontroversen åskådliggjorde något som vi inom Sveriges Kvinnoorganisationer har noterat många gånger genom åren; svensk medierapportering om surrogatmoderskap tenderar att ha en positiv slagsida. De senaste åren har vi anmält ett antal inslag om surrogatmoderskap till Granskningsnämnden. Mot denna bakgrund har vi därför valt att göra en mer systematisk genomgång och analys av hur svensk media rapporterar om surrogatmoderskap.

Medierna utgör också en viktig maktfaktor i samhällsdebatten. Massmedier brukar beskrivas som den tredje statsmakten och bör således hållas ansvariga för den världsbild de förmedlar. Nyhetsrapportering handlar om att välja bevakningsområden, fokus, perspektiv och formuleringar. Nyhetsvärderingar och infallsvinklar pekar på underliggande antaganden om läsarna/tittarna/lyssnarna.² Medierna både avspeglar och formar det offentliga samtalet. De påverkar människors uppfattning om vad som är socialt acceptabla sätt att få barn på. De avgör vilka aktörer, villkor och värderingar som lyfts fram i den offentliga debatten om reproduktion och barnafödande i samband med surrogatmoderskap.

Med denna rapport hoppas vi kunna bidra till en mer fördjupad bild av hur kvinnors och flickors reproduktiva och mänskliga rättigheter framställs eller osynliggörs genom att granska hur surrogatmoderskap har behandlats i svensk media de senaste två åren.

1. Q. Mikko Blanco, ”Uselt av SVT att låta Carina Bergfeldt göra kvinnohat på bästa sändningstid.”, *Nyheter24*, 2023-03-19; I. Požar, ”SVT promotar exploatering av kvinnor”, *Aftonbladet*, 2023-03-19; J. Croneman, ”Det här är för grunt, för tunt, för dumt, SVT.”, *DN*, 2023-03-21; S. Crosson, ”Dystopiskt surrogatgullande i SVT.”, *Dagen*, 2023-03-21; H. Granström, ”Bergfeldt missar de viktigaste frågorna.”, *Expressen*, 2023-03-21.

2. B. Johansson (2008), *Vid nyhetsdesken: en studie av nyhetsvärdering vid svenska nyhetsredaktioner*, Demokratiinstitutet.

1.1 Om surrogatmoderskap

I det här avsnittet ger vi en kort bakgrund till surrogatmoderskap. Vi beskriver vad surrogatmoderskap innebär för de inblandade parterna, samt vad lagar och internationella konventioner säger om surrogatmoderskap.

Vad är skillnaden på altruistiskt och kommersiellt surrogatmoderskap?

I altruistiska surrogatarrangemang förekommer ingen ekonomisk ersättning. I kommersiella arrangemang betalar de beställande föräldrarna en summa pengar för att få barn genom en surrogatmor. En del av pengarna går till surrogatmamman, men en stor del går till surrogatkliniken och olika mellan-händer, exempelvis surrogatförmedlingar. I USA kan surrogatmammor få behålla så lite som 16 procent av det belopp som de beställande föräldrarna betalar.³ I praktiken är det ofta svårt att särskilja altruistiska surrogatarrangemang från kommersiella. Den statliga utredningen *Olika vägar till föräldraskap* framhäver att det alltid finns en dold risk för kommersialisering, det vill säga att surrogatmödrar får pengar under bordet, gåvor eller andra ersättningar.⁴

Surrogatmoderskap är inte tillåtet i Sverige eller i de flesta EU-länder

Inom EU är det enbart Grekland, Portugal och Nederländerna som tillåter surrogatmoderskap.⁵ I Sverige kommer förbudet till uttryck på flera sätt i vår lagstiftning. Till att börja med är surrogatmoderskap inte tillåtet i svensk hälso- och sjukvård.⁶ I Sverige gäller vidare den så kallade moderskapsprincipen, som innebär att det alltid är kvinnan som föder barnet som betraktas som barnets mor. I föräldrabalken anges även att adoptioner bara får godkännas om ersättning inte har utlovats och om samtycke har inhämtats efter att mamman har återhämtat sig från förlossningen. Surrogatmoderskap, som ofta innebär att en av de beställande föräldrarna måste adoptera barnet (på grund av moderskapsprincipen), strider per definition mot adoptionslagstiftningens regler om ersättning och samtycke.⁷

De senaste åren har förslag om att surrogatmoderskap bör tillåtas i Sverige återkommit.⁸ Frågan har mot bakgrund av detta utretts i en statlig utredning som presenterades 2016. Utredningen slog fast att surrogatmoderskap, såväl kommersiellt som altruistiskt, fortsatt bör vara otillåtet och rekommenderade regeringen att aktivt motverka att svenskar ingår surrogatarrangemang utomlands.⁹

3. International Coalition for the Abolition of Surrogate Motherhood (ICASM), "Fact sheet: Surrogacy in Figures", <http://abolition-ms.org/en/ressources-en/facts-sheets/thematic-file-surrogacy-in-figures/>

4. SOU 2016:11. *Olika vägar till föräldraskap*, s.385ff, 445f.

5. European Network of Migrant Women (ENoMW) & ICASM (2022), Migrant women and reproductive exploitation in the surrogacy industry.

6. SOU 2016:11, s. 361.

7. Ibid, s. 362, 365f.

8. Se exempelvis K. Asplund, et. al, "Tillåt surrogatmoderskap i Sverige", SvD, 2013-02-28, A. Kullendorff, et al, "Barnlängtan är inte kriminellt.", DN, 2016-06-07.

9. SOU 2016:11, s. 37f

Surrogatmoderskap innebär handel med kvinnor och barn

Surrogatmoderskap passar väl in i FN:s definition av människohandel, som omfattar verksamheter som går ut på att rekrytera, transportera, hysa eller ta emot personer med syftet att exploatera dem, vilket uppnås genom användande av bland annat hot, bedrägerier, maktmissbruk, utnyttjande av sårbarhet och betalningar för att uppnå samtycke.¹⁰ Kvinnokonventionen förbinder länder att bekämpa handeln med och exploateringen av kvinnor (artikel 6) och Barnkonventionen förbinder länder att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn (artikel 35). De tidigare nämnda adoptionsreglerna om ersättning och samtycke, som surrogatmoderskap bryter mot, finns till just för att motverka människohandel.

”Kvinnokonventionen förbinder länder att bekämpa handeln med och exploateringen av kvinnor (artikel 6) och Barnkonventionen förbinder länder att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn (artikel 35).”

Surrogatmoderskap strider mot kvinnors och barns mänskliga rättigheter

Som beskrivet ovan strider surrogatmoderskap mot kvinnors och barns mänskliga rättigheter att inte exploateras och utsättas för människohandel. Utöver dessa artiklar finns även andra konventionsartiklar varemot surrogatmoderskap strider. Surrogatmoderskap bryter bland annat mot Barnkonventionens artikel 7, som säger att barn har rätt att få veta vilka deras föräldrar är och få deras omvårdnad och artikel 9, som säger att barn inte får skiljas från sina föräldrar (enligt svensk lagstiftning är kvinnan som föder barnet, det vill säga surrogatmamman, också dess förälder).

Surrogatmoderskap innebär vidare en inskränkning av kvinnors kroppsliga integritet och reproduktiva rättigheter, inklusive rätten till abort. Avtal som kräver att surrogatmamman ska äta hälsosamt och begränsar hennes rätt att röra sig fritt och förvärvsarbeta under surrogatgraviditeten strider mot FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, som garanterar allas rätt till fri rörlighet (artikel 14) och att ingen ska utsättas för godtycklig internering (artikel 9). Att avtala bort rätten att bestämma över sin egen kropp och utsätta sig för fysiska, medicinska och psykiska risker för att tillfredsställa någon annans önskemål strider också mot den viktiga principen om mänsklig värdighet (human dignity), som återfinns såväl i förklaringen om de mänskliga rättigheterna (artikel 1) som i EU:s unionsfördrag (artikel 2) och rättighetsstadga (artikel 1). Vidare slår FN-deklarationen om medicinsk etik fast att tekniska framsteg inom medicinsk vetenskap måste vara etiskt sunda och ske med respekt för mänsklig värdighet och mänskliga fri- och rättigheter, vilket surrogatmoderskap står i strid med.

10. Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Artikel 3.

Hur vanligt är det att svenskar köper barn utomlands genom surrogatarrangemang?

Surrogatindustrin är en växande global industri. Allt fler svenskar åker utomlands för att skaffa barn genom kommersiella surrogatarrangemang och på så sätt kringgå svensk lagstiftning. Det finns ingen nationell statistik, men uppgifter sammanställda i en statlig utredning visade att cirka 150 barn kommit till Sverige under 2019 efter ett surrogatarrangemang och att det sedan 2015 skett en markant ökning.¹¹ I en artikel från Dagens Nyheter pekas på att fler barn än så kommit till Sverige det året och att surrogatmödraskap även blivit vanligare än utlandsadoptioner.¹²

Surrogatmödrar kommer ofta från fattiga och utsatta förhållanden

Vanliga destinationsländer dit svenskar idag vänder sig för att skaffa barn genom surrogatmödrar, är till exempel Georgien, Colombia, Mexico, Guatemala och USA.¹³ De senaste åren har allt fler tidigare destinationsländer förbjudit internationella surrogatarrangemang sedan det har avslöjats att kvinnor har utnyttjats och barn har farit illa. Det gäller till exempel i Indien, Thailand, Nepal och Kambodja.¹⁴ Över tid syns en trend där surrogatindustrin, så fort ett land förbjuder surrogatmoderskap, flyttar vidare till nya länder som har många utsatta kvinnor och ett svagt skydd för kvinnors reproduktiva rättigheter.

Surrogatmödrarna kommer oftast från fattiga eller andra utsatta förhållanden. Detta avspeglas inte minst i valet av länder som kvinnorna rekryteras ifrån. Som exempel kan man om Colombia i Utrikespolitiska institutets landguide läsa att landet utgör ett av världens mest våldshärjade länder på grund av den mångåriga konflikten som länge pågått.¹⁵ Såväl Colombia som Guatemala är länder som präglas av våld från den utbredda narkotikahandeln och gängkriminaliteten, mycket hög korruption och särskilt dåliga levnadsförhållanden för flickor och kvinnor.¹⁶ I båda länderna är det könsbaserade våldet mot kvinnor och flickor utbrett, vilket sedan 2020 dessutom har ökat allt mer.¹⁷ Det är också vanligt att surrogatmödrar saknar utbildning, befinner sig i en utsatt ekonomisk situation och/eller har flytt från konflikthärjade områden.¹⁸ En studie om indiska surrogatmödrar visade att många saknade

10. Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Artikel 3.

11. SOU 2021:56. *Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall*, s. 49.

12. V. Canoilas, "Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige", DN, 2020-02-11.

13. Nordig Surrogacy. "Våra surrogatprogram – en översikt" <https://www.nordicsurrogacy.se/hur-fungerar-surrogatprogrammen-och-surrogatmoderskap/>; Surrogacy Sweden, "Om surrogatprocessen", <https://surrogacysweden.se/surrogatm%C3%B6draskap/omsurrogatprocessen>; Tammuz, "Destination & Pris", <https://www.tammuz.com/sv/kostnad-och-pris/>

14. M.-J. Devillers, "The Geography of Surrogacy", i M.-J. Devillers & A.-L. Stoicea Deram (red) (2021), *Towards the abolition of Surrogate Motherhood*.

15. Landguiden, "Colombia.", <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/sydamerika/colombia/>

16. UD2021/06832, *Strategi för Sveriges utvecklingssamarbete med Colombia 2021–2025*, Bilaga till regeringsbeslut 2021-05-06.

17. Sida, "Sidas arbete i Guatemala.", <https://www.sida.se/sida-i-varlden/lander-och-regioner/guatemala>.

18. I. Fulda & R. Tamés. *Surrogacy in Mexico*, i M. Davies (red), (2017), *Babies for sale*; O. Grytsenko, *The stranded babies of Kyiv and the women who give birth for money*, The Guardian, 2020-06-15; UNODC (2022), *Conflict in Ukraine: Key evidence on risks of trafficking in persons and smuggling of migrants*.

betalt arbete och att ingen av de 45 intervjuade kvinnorna kunde läsa engelska och förstå vad det stod i de kontrakt som de hade skrivit under.¹⁹

Surrogatarrangemangets påverkan på kvinnans liv – avtalen och riskerna

Surrogatavtalen innebär i regel att kvinnorna måste säga upp sin aborträtt, det vill säga att de beställande föräldrarna köper rätten att bestämma över deras kroppar. Ofta innehåller avtalen även olika levnadsregler, till exempel att surrogatmammans ska äta näringsrik mat och att hon inte får förvärvsarbete eller ha sex.²⁰

För många surrogatmammor innebär surrogatmoderskapet ett långvarigt psykiskt lidande. När den indiska surrogatforskaren Sheela Saravanan tog kontakt med sina 45 respondenter 10 år efter deras surrogatgraviditeter hade nästan alla upplevelser av sorg, bland annat på grund av att de hade skilts från ett barn som de knutit an till eller på grund av att de aldrig hade fått möjlighet att knyta an till det barn de hade burit inom sig.²¹

Att bära och föda barn är alltid förenat med medicinska risker, även i länder med väl utvecklad hälso- och sjukvård. I Sverige dör cirka sex kvinnor per år i samband med graviditet eller förlossning.²² Andra vanliga komplikationer är depression, som 15 procent av alla födande kvinnor drabbas av, blodproppar, som drabbar 1,7 procent, bristningar av grad 3 eller 4, som drabbar 3,5 procent och havandeskapsförgiftning, som drabbar 8 procent. Vissa risker ökar med antalet graviditeter (vilket är aktuellt för surrogatmödrar, då avtalen ofta kräver att surrogatmodern ska ha burit barn tidigare). Det gäller till exempel framfall, som 6000 kvinnor opereras för varje år i Sverige.²³ De medicinska riskerna är dessutom högre när det gäller graviditeter som kommit till genom IVF-behandling, vilket alltid är fallet med surrogatgraviditeter. Till dessa ökade risker hör fostervattenemboli, moderkaksavlossning, högt blodtryck, graviditetsdiabetes, postpartumbldningar, antibiotikabehov, prematur födsel och låg födelsevikt.²⁴ Därutöver innebär surrogatgraviditeter även högre risker än andra graviditeter på grund av det oftare blir flerbarnsbörd och att förlossningarna oftare sker genom kejsarsnitt.²⁵

19. S. Saravanan (2019). Surrogacy in India: Bioethics, *Human Rights and Agency*, The European Observatory for Non-Discrimination and Fundamental Rights (E.O.N.D.F.R.).

20. Uppdrag granskning (2018), *De nya surrogatmödrarna*, säsong 18, avsnitt 4, Sveriges Television, 2018-11-19.

21. Saravanan (2019).

22. C. Grunewald et al. (2019). *Mödradöd i Sverige: vad kan vi lära?*, Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi (SFOG).

23. I. Bergman & M. Ek. "Vaginal prolaps.", <https://www.internetmedicin.se/behandlingsoversikter/gynekologi-obstetrik/vaginal-prolaps/>, 2023-03-17.

24. K. Aittomäki et.al. (2016), "Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families – a systematic review.", *Human Reproduction Update*, Vol. 22, nr. 2, 2016: 260-276; Y. Fu et. al. (2022), "Complications Following In-Vitro Fertilization: Based on National Hospitalized Data in China.", *Frontiers in endocrinology*, Vol. 13, 2022-06-30.

25. A.B. Caughey et.al. (2010), "The role of embryonic origin in preeclampsia: a comparison of autologous in vitro fertilization and ovum donor pregnancies.", *Obstetrics & Gynecology*, Vol.116, nr. 6, 2010: 1387-1392; S. Rudrappa. (2014), "Conceiving fatherhood: Gay men and Indian surrogate mothers." i W. Chavkin et.al. (red.) (2014), *Globalized Fatherhood*; K. Chung et.al. (2017), "Perinatal outcomes after natural conception versus in vitro fertilization (IVF) in gestational surrogates: a model to evaluate IVF treatment versus maternal effects.", *Fertility and Sterility*, Vol. 108, nr. 6, 2017: 993-998; K. Bassett et.al. (2022), "A Comparison of American Women's Experiences with Both Gestational Surrogate Pregnancies and Spontaneous Pregnancies.", *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, Vol. 7, nr. 3, 2022: Artikel 1.

Hur påverkas barnen av surrogatarrangemanget?

Det finns fortfarande få långsiktiga studier om vilken effekt surrogatmoderskap har på de barn som kommer till. Den statliga utredningen *Olika vägar till föräldraskap* pekar bland annat på att det behövs mer kunskap om hur anknytningsprocessen och barns identitetsutveckling påverkas. Den allra största risken att fara illa löper barnen i de fall surrogatarrangemanget inte fullföljs på det sätt som det var tänkt, till exempel om de beställande föräldrarna ångrar sig och inte vill ha barnet.²⁶ Den indiska surrogatforskaren Sheela Saravanans studier visar dessutom hur surrogatarrangemanget väcker frågor hos surrogatmammans egna barn som kan sakna sina syskon.²⁷

26. SOU 2016:11.

27. Saravanan (2019).

2. Genomförande

I DENNA RAPPORT har vi kartlagt och analyserat medierapporteringen om surrogatmoderskap i de åtta största medierna i Sverige sett till upplaga, det vill säga *Sveriges Television (SVT)*, *TV4*, *Sveriges Radio (SR)*, *Dagens Nyheter (DN)*, *Svenska Dagbladet (SvD)*, *Aftonbladet (AB)*, *Expressen* och *Göteborgs-Posten (GP)*. Dessa kanaler är viktiga informationskällor för många svenskar, i hög grad rikstäckande och har stort genomslag i den allmänna debatten. På så vis bidrar de till att forma den allmänna uppfattningen och debatten om surrogatmoderskap i Sverige.

Debattinlägg och ledartexter ingår inte i kartläggningen då dessa, till skillnad från nyhetsrapporteringen, är uttalat partiska. Ett debattinlägg i TV4-programmet *Efter fem* ingår dock eftersom det är upplagt mer som en intervju än en debatt.

Sökningen efter relevanta medieinslag som berör surrogatmoderskap omfattar perioden från och med 1 januari 2020 till och med 31 december 2022. Sökningen gjordes i mediearkivet Retriever med följande sökord: "surrogatmödraskap", "surrogatmoderskap", "surrogatmor", "surrogatmamma", "surrogatbarn", "surrogatarrangemang", "värdmödraskap", "värdmoderskap", "värdmoder", "värdgraviditet" och "värdmor". Totalt resulterade detta i 102 inslag och artiklar för sökt tidsperiod plus två inslag från 2019. Dessa utgörs av intervjuer med en person som även framhövdes i de större medierna under den studerade perioden. De två intervjuerna togs med i analysen för att analysera ett enskilt mönster.

Bearbetning av materialet har skett genom en kvalitativ diskursanalys²⁸ utifrån följande frågeställningar:

- **Vem synliggörs i rapporteringen om surrogatmoderskap?**

Till exempel vem som namnges, beskrivs och kommer till tals eller vems livssituation och perspektiv som beskrivs.

- **Nämns viktiga fakta om surrogatmoderskap?**

Till exempel de hälsorisker som är förenade med surrogatmoderskap, att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige, de risker för utnyttjande som föreligger i surrogatarrangemang, de villkor och avtal som brukar gälla i samband med ett surrogatarrangemang och att betalning förekommer.

- **Är rapporteringen om surrogatarrangemang kritisk, normaliserande eller balanserad?**

28. Se "Begreppsförklaring" för en närmare förklaring av diskursanalys.

2.1 Begreppsförklaring

Här förklarar vi några av de ord och begrepp som förekommer i rapporten och hur vi använder dem.

Surrogatmoderskap och surrogatarrangemang

I rapporten växlar vi mellan begreppen surrogatmoderskap och surrogatarrangemang för att beskriva när en kvinna rekryteras för att bli gravid och föda ett eller flera barn som sedan överlämnas till en eller flera andra personer.

Biologisk och genetisk förälder

Begreppet genetisk förälder brukar användas för att beskriva den person som gett upphov till ett barn genom sitt ägg eller sin sperma.

Biologisk förälder är den kvinna som burit och fött ett barn eller den man som bidragit med sin sperma till det barn som fötts. En kvinna som föder ett barn är alltså alltid biologisk förälder till det barn som hon är gravid med oavsett om ägget är donerat av en annan kvinna eller hennes eget. En man som bidrar med sin sperma är alltid genetisk och biologisk förälder till ett barn.

I debatten om surrogatmoderskap förekommer uppfattningar om att den som är genetisk förälder är eller bör ses som den ”verkliga” föräldern till ett barn. Enligt svensk lag gäller ”moderskapsprincipen” som innebär att den kvinna som bär och föder ett barn alltid är att betrakta som barnets juridiska förälder. I föreliggande rapport lägger vi därför ingen vikt vid om en surrogatmor är genetisk förälder eller inte till barnet.

Beställande förälder

I denna rapport använder vi i genomgående begreppet ”beställande förälder” för att beskriva den/de person/-er som avser eller har skaffat barn genom surrogatmoderskap. Vi menar att begreppet ”beställande föräldrar” ger en mer rättvis och korrekt beskrivning av den praktik som surrogatmoderskap innebär än andra begrepp som förekommer, så som ”tilltänkta föräldrar”.

Mediebevakning, medierapportering, inslag

Det finns olika begrepp för att beskriva de olika typer av material som förekommer i media. Det kan handla om skrivna artiklar av olika längd, TV- och radioinslag med mera. I genomförandet av rapporten har vi inte gjort någon avgränsning avseende vilken typ av mediamaterial som ingått, utan dessa består således av olika typer av mediematerial, såväl skriftlig som visuell. När vi i rapporten använder begreppen ”underlaget” och ”medierapporteringen” syftar vi således på allt det mediamaterial som ingått i granskningen. Vi använder även begreppen ”inslag” och ”artiklar” för att beskriva enskilda delar av materialet.

Diskurs och diskursanalys

Begreppet diskurs kan förstås som regler i språket som sätter gränser för

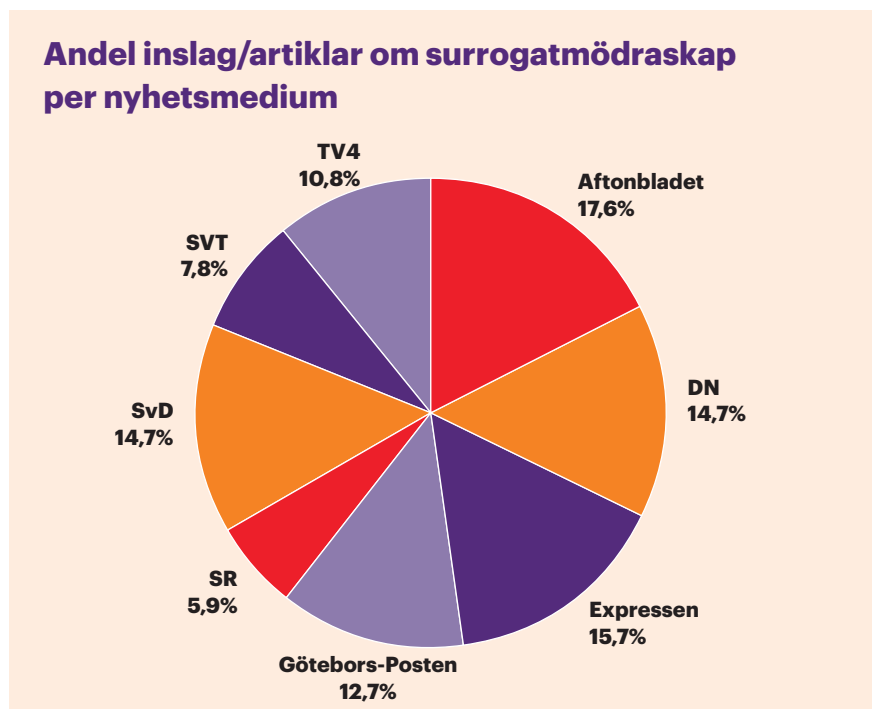
vad som kan sägas och inte sägas - och av vem - till exempel i media. Genom diskurser legitimeras viss kunskap och inte annan. Diskurser bidrar till att sätta ramarna för hur sociala fenomen och frågor förstås. I diskursanalys är utgångspunkten att språket inte är neutralt. Språkanvändningen ses istället som en social aktivitet, ett samspel mellan människor, för att förstå verkligheten. Sociala fenomen, som till exempel frågan om surrogatmoderskap, ges mening genom språket och diskurser.²⁹

I linje med vad som beskrivits är utgångspunkten i denna rapport att språket påverkar hur människor ser på och uppfattar surrogatmoderskap. I denna rapport använder vi oss av diskursanalysen för att analysera hur surrogatmoderskap framställs i media för att senare kunna belysa och förstå hur detta påverkar kvinnors och flickors rättigheter och liv.

29. Se tex. G. Bergström & K. Boréus (2012), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*.

3. Resultat och analys

INLEDNINGSVIS KAN KONSTATERAS att medierapporteringen om surrogatmoderskap är relativt jämnt fördelad mellan de största medierna sett till upplaga.

Som framgår av diagrammet har samtliga granskade medier rapporterat om surrogatmoderskap vid ett antal tillfällen under den sökta perioden. I de nästkommande avsnitten beskriver vi på vilket sätt medierna rapporterar om surrogatmoderskap.

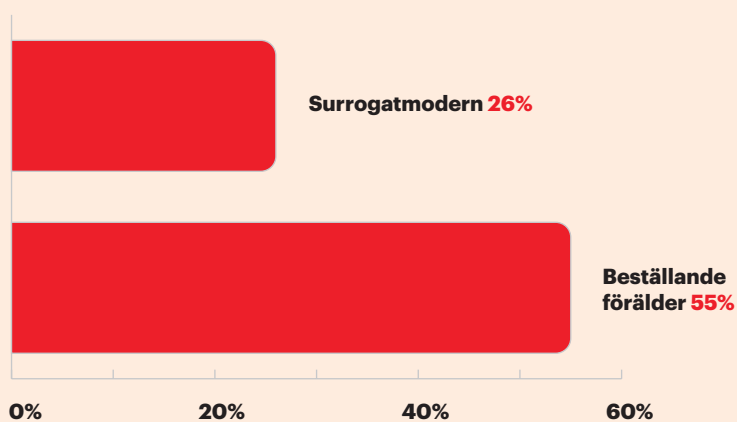
3.1 Vem synliggörs i rapporteringen?

För att analysera vem eller vilka som synliggörs i medierapporteringen om surrogatmoderskap har vi tittat närmare på vem som får komma till tals, vem som omnämns och vems livssituation som beskrivs i artiklarna och inslagen. Det avgör vem som ses som huvudsaklig och relevant aktör när det gäller frågan om surrogatmoderskap.

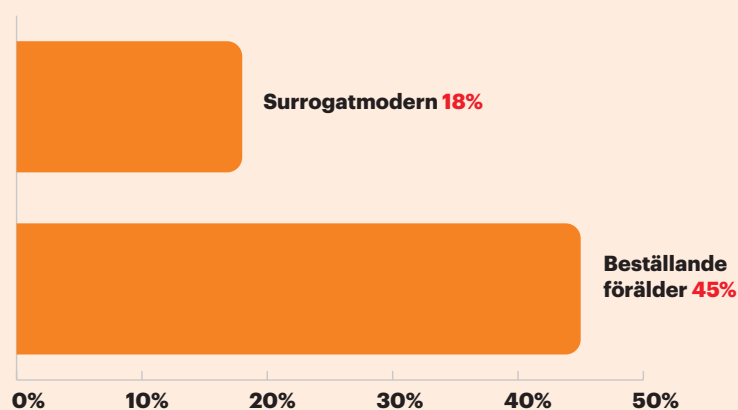
I bara 26 procent av bevakningen blir en surrogatmoder namngiven. De beställande föräldrarna namnges å andra sidan i hög grad, närmare bestämt i 55 procent av det granskade materialet. Beställare får också komma till tals i 45 procent av materialet. Motsvarande siffra för surrogatmoder är 18 procent. Beställare får även ofta vara med på bild, vilket mycket sällan gäller surrogatmoder. Svenska journalister väljer helt enkelt att lyfta och synliggöra beställarna samt desammas perspektiv och ståndpunkter när de skildrar surrogatmoderskap.

”Granskningen visar att surrogatmoder är oproportionerligt frånvarande i medie-rapporteringen.”

Andel inslag/artiklar där surrogatmoder eller beställande föräldrar nämns

Andel inslag/artiklar där surrogatmoder eller beställande föräldrar får komma till tals

Enskilda barn som kommit till genom surrogatarrangemang synliggörs i 45 procent av medierapporteringen, exempelvis genom namn och/eller att de är med på bild eller får sitta med vid intervjuer. Dock får de aldrig möjlighet att själva komma till tals. Ett inslag i TV4 från maj 2021 illustrerar hur det kan se ut.³⁰ Inslaget inleds med att den beställande föräldern efter att ha introducerats utbrister ”Åh, vad underbart att [barnets] namn kom med som det första här! Det gjorde mig jätteglad!”. Skildrandet och framhävandet av barnen bidrar ofta till att läsare, tittare och lyssnare leds bort från de negativa aspekterna av surrogatmoderskap och den utsatta situation som surrogatmödrarna befinner sig i. Att barnen lyfts fram bidrar också indirekt till att undergräva kritiken mot surrogatmoderskap; ingen vill ju vara mot eller ifrågasätta redan födda bebisar och den lyckliga familj som beskrivs.

Den svenska surrogatmodern och kritiken mot det svenska förbudet

De få surrogatmödrar som lyfts fram i de granskade medierna är främst svenska kvinnor som genomgått altruistiska, privata surrogatöverenskommelser utanför svensk sjukvård eller med hjälp av sjukvård i andra länder³¹. Flera artiklar och inslag lyfter en svensk kvinna som tillsammans med sin bror åkte till en georgisk surrogatklirik. Där köpte brodern ett ägg som sedan inseminerades med hans spermier, varefter embryot inplanterades i systemen som sedan bar och födde barnet. För enkelhetens skull kommer vi i det fortsatta att beskriva denna kvinna som ”den svenska surrogatmodern”.

Ett exempel är ett TV-klipp från *Expressen*.³² Klippet inleds med en genomgång av riksdagspartiernas ståndpunkter beträffande surrogatmoderskap, men byter efter 34 sekunder format till ett human interest-reportage³³ om den svenska surrogatmodern. Hon intervjuas i ett intimt husvagnstält tillsammans med sin bror och svägerska. Den gravida magen zoomas in och sväger-

skan förklarar att hon själv inte kan bli gravid eftersom hon har ”en medicinsk sjukdom”. Den svenska surrogatmodern beskriver hur hon nödgats att gå in som surrogatmor för att lindra det lidande hon genomgick av att se brodern och svägerskan vara barnlösa. ”Och alla tre är kritiska till den svenska lagstiftningen som alltså förbjuder altruistiskt surrogatmödraskap,” säger berättarrösten. Efter att barnet hade fötts medverkade den svenska surrogatmodern även i en DN-text som beskriver surrogat som det enda sättet att få barn på vid svår sjukdom.³⁴

Som illustreras av klippet i *Expressen*, visar vår granskning att surrogatarrangemang ofta skildras som något medmänskligt, lyckat och oproblemiskt. Det är också vanligt att de surrogatmödrar som trots allt medverkar ges rollen som företrädare för surrogatmödrar i gemen, trots att

”Som illustreras av klippet i *Expressen*, visar vår granskning att surrogatarrangemang ofta skildras som något medmänskligt, lyckat och oproblemiskt.”

30. ”Har obotlig cancer – blev mamma: Jag är expert på att leva här och nu.” *Nyhetsmorgon*. 2021-05-25.

31. J. Hagström, ”Gravida Ellie ska skänka bort barnet i magen.”, GP, 2022-02-04; J. Bratell, ”51-åring födde sitt barnbarn – var surrogatmamma åt dottern.”, *Expressen*, 2020-11-26; S. Gräsberg, ”61-åringen födde sitt barnbarn – nu berättar föräldrarna.”, *Expressen*, 2021-06-24.

32. ”Linnea är gravid – med sin brors barn.” *Expressen TV*. 2019-07-31.

33. Engelsk term för känslobaserade och sympativäckande nyhetsinslag som skildrar enskilda personers med- och motgångar. Översätts ibland till ”människoöden”.

34. V. Canoilas, ”Linnea födde sin brors och svägerskas barn.” DN. 2020-02-19.

deras livsvillkor och erfarenheter drastiskt skiljer sig från de allra flesta surrogatmödrars livssituation. Rapporteringen kan också ge intryck av att surrogatmödrar i allmänhet kämpar mot ett krångligt administrativt system och för en legalisering av surrogatmoderskap i Sverige, medan det egentligen är mer förekommande att beställande föräldrar och surrogatindustrins intressenter driver denna agenda.

Ett annat exempel på denna framställning av den svenska surrogatmodern är en intervju i TV4-programmet *Efter fem*.³⁵ I intervjun säger samma trio som tidigare intervjuats i Expressen att de använder begreppet "värdmoder" i stället för "surrogatmor". Programledaren anpassar sig till deras språkbruk och säger genomgående "värdmoder" under resten av intervjun. Beställarna understryker att de själva "har under många år försökt få till att värdmödraskap ska bli lagligt i Sverige". "Det var ju jag som kände att det var väl inget bra alternativ att ha en utländsk när jag lika väl kan göra det," säger den svenska surrogatmodern. "Det är ju det, det här altruistiska värdmödraskapet väldigt mycket handlar om; du gör det frivilligt för att du vill hjälpa till. Inga ekonomiska incitament eller någonting annat," inflikar programledaren. "Visst är det fantastiskt?" säger den ena beställaren. "Ja, absolut!" instämmer programledaren och refererar direkt därpå till surrogatmoderns reproduktiva organ som "bebisfabriken". Intervjun igenom beskriver programledaren det svenska förbudet som "tråkligt" och surrogatmoderskap som filantropi. Intervjun avslutas sedan med ett gemensamt skratt.

Efter nedkomsten av barnet gjordes även uppföljningen "Nu har (den svenska surrogatmoderns namn) fött sin bror och svägerskas barn: 'Ovanligt underbar'" i *Efter fem*.³⁶ Reportern öppnar inslaget med att säga: "För några veckor sedan så hade vi ju ett härligt besök här i *Efter fem*-studion". Därefter följer glada utrop från samtliga studios reportrar om beställarnas lycka och om hur gulligt det nyfödda barnet är: "Det är så häftigt!" "Vad glada de ser ut!". Reportrarna applåderar.

COVID-19 och Rysslands invasion av Ukraina – beställande föräldrars kritik mot svenska myndigheter

Den tidsperiod som denna granskning omfattar sammanfaller med COVID-19-pandemin och Rysslands invasion av Ukraina, vilket gjorde att surrogatfrågan fick ökad uppmärksamhet, då Ukraina länge varit en av huvuddestinationerna för personer som velat skaffa barn genom surrogatarrangemang. Vår granskning visar att det i samband med dessa två händelser var vanligt förekommande att medias rapportering om surrogatmoderskap fokuserade på de administrativa svårigheter som föreligger par som skaffar barn genom surrogatmoderskap. I synnerhet på den process de måste gå igenom för att transportera barnet/-en till Sverige.

Ett specifikt pars besvär med att få hem ett barn uppmärksammades såväl 2019 som 2020. 2019 publicerade SVT en artikel om att paret inte kunde få ett tillfälligt personnummer till ett barn fött i Ukraina av en surrogatmor.³⁷

35. "Linnea är gravid med sin bror och svägerskas barn: "Jag ska bli faster", *Efter fem*. 2019-08-12.

36. "Nu har Linnea fött sin bror och svägerskas barn: 'Ovanligt underbar'. *Efter fem*. 2019-09-09.

37. P. Dahlin. "Navid och Anneli fick barn med surrogatmamma – kunde inte få hem dottern Cleo, 6 veckor." *SVT Nyheter*. 2019-04-25.

Året därpå publicerade SVT ännu en artikel om att de inte skulle kunna föra ut ytterligare ett namngivet, om än ofött, barn från en ukrainsk surrogatmor ur landet på grund av reserestriktioner kopplade till COVID-19-pandemin. SVT-artikeln ”De kan inte hämta hem sin bebis på grund av corona” illustreras med en bild där makarna håller i sitt ettåriga barn.³⁸ Det bäddar för att läsarna ska göra den felaktiga kopplingen att det är barnet på bilden som inslaget handlar om, och som är i fara på grund av reserestriktioner. Som beskrivs i tidigare avsnitt kan framhävandet av barn i samband med rapportering om surrogatmoderskap bidra till att skapa en positiv bild av surrogatarrangemang. Samtidigt namnges det ofödda barnet löpande i inslaget, vilket också bidrar till att skapa sympati och intimitet.

Granskningen av medierapporteringen pekar på att det under COVID-19-pandemin och Rysslands invasion av Ukraina skedde en diskursiftning när det gäller surrogatmoderskap. Diskursen skiftade problembeskrivning från ”svenska förbudet mot surrogatmoderskap utgör ett problem för barnlängtande föräldrar” till ”svenska myndigheter ger bristfällig hjälp och stöd till barn som kommit till genom surrogatmoderskap”. I bägge narrativen görs den svenska statsapparaten till antagonist, utan att någon beskrivning ges till vad befintliga processer och aktuella regelverk innebär och varför de finns till. Detta narrativ synliggörs tydligt i flera inslag med det tidigare nämnda paret med det ofödda barnet. Likaså lyfts även uttalanden från en jurist vid surrogatagenturen Nordic Surrogacy, som till exempel säger att ”Man kan inte belägga [de nyfödda barnen som tillkommit via surrogatarrangemang] med ansvar över situationen,” i SVT-artikeln ”UD får kritik av strandsatta föräldrar som fått barn via surrogat”.³⁹ Man kan ifrågasätta om denna infallsvinkel är rättvis, då beställarna ju har valt att kringgå det svenska systemet och därmed i mångt och mycket själva kan beläggas med ansvar över situationen de har försatt barnen i. Ingen artikel innehåller frågor om vilket ansvar de beställande föräldrarna själva har för situationen de befinner sig i eller om de såg några risker med att ingå surrogatarrangemang utomlands i en turbulent tid.

I flera texter framställs det som om det finns en koppling mellan det svenska systemet och barnens utsatthet. SVT:s rapportering om det nyss nämnda paret förmedlar exempelvis poängerna att Utrikesdepartementet (UD) bör ställas till svars för att departementet favoriserar adoptivbarn på bekostnad av barnen som tillkommit genom surrogatarrangemang.⁴⁰ Det målas upp en bild av att försummandet av dessa barn beror på att UD styrs av en inneboende aversion mot surrogatarrangemang. Detta sker genom att en tydlig kontrast sätts upp mot situationen för par som har adopterat barn. ”På landets störs-

38. J. Lennen Merckx. ”De kan inte hämta sin bebis på grund av corona.” *SVT Nyheter*. 2020-04-19.

39. J. Lennen Merckx. ”UD får kritik av strandsatta föräldrar som fått barn via surrogat.” *SVT Nyheter*. 2020-04-19.

40 J. Lennen Merckx. ”De kan inte hämta sin bebis på grund av corona.” 2020-04-19. ”UD får kritik av strandsatta föräldrar som fått barn via surrogat.” 2020-04-19. ”Coronapandemin förhindrar föräldrar att hämta hem sina barn.” 2020-04-19.

ta förmedlare av adoptioner är man imponerad av den hjälp som föräldrar i adoptionsprocesser har fått av svenska myndigheter” lyder en formulering i samma SVT-artikel. Kvinnan i paret får även uttala sig om den svenska ambassaden i Kiev i en Expressen-intervju tillsammans med andra beställare.⁴¹ I intervjun beskrivs det andra beställarparet och bebisen som de inte kan flyga hem som ”den lilla familjen”, av reportern. Ett tämligen ömsint ordval. Vidare understryker detta andra par att coronarestriktioner vållar deras övriga barn lidande; ”Vi har redan varit borta en månad och barnen ringer och gråter. Det är vidrigt.”

Rapporteringen om paret kulminerade med att en SVT-tittare beslutade sig för att flyga ut dem, och det nyfödda barnet, från Ukraina med ett privatplan. En uppföljande SVT-artikel om detta förmedlar tydligt budskapet att det var SVT:s rapportering som inspirerade till hjälpinsatsen: ”En timme efter att inslaget sänts i Rapport kom telefonsamtalet som förändrade allt” inleds ingressen.⁴² Även flygplansinsatsen i sig pekar alltså på att den intensiva rapporteringen och dess inramning bidrog till att skapa ett narrativ om att det svenska systemet missgynnar par som beställer barn genom surrogatarrangemang. Även i samband med Rysslands invasion av Ukraina förekommer inslag med ett likadant budskap, exempelvis i SR:s rapportering om ett par från Västergötland.⁴³ ”Men att det tog åtta dygn att ta sig ut ur Ukraina beror på att den svenska ambassaden inte vill göra avsteg från regelverk och principer [...]” konstaterar reportern.

Ingen media tycks ha ansträngt sig för att ta reda på mer fakta om varför regelverket och tillämpningen ser ut som det gör när det gäller barn som kommer till genom surrogatmoderskap. Ingen journalist tycks heller ha gjort någon granskning av hur vanliga eller ovanliga de problem som de skildrar kan vara. Med tanke på att man återanvänder samma berättelser i flera medier borde detta vara påkallat. I en studie från Linköpings Universitet som utgår från 30 par som fått barn genom surrogatmoderskap i utlandet framkommer att de flesta är nöjda med hur de blivit bemötta av svenska myndigheter.⁴⁴

En fråga om kvinnor framställs som en oviktig detalj eller en HBTQ-fråga

I kvällspressen ingår rapporteringen om surrogatmoderskap ofta i det som kan kategoriseras som ”kändisskvaller”. Ett tydligt mönster i denna rapportering är att fenomenet varken beskrivs i explicit negativa eller positiva ordalag, utan genomgående omnämns i förbifarten. Exempel: ”Rebel Wilson tog hjälp av en surrogatmamma”,⁴⁵ ”Nu bekräftar Hilton för tidningen People att hon blivit mamma via surrogat”,⁴⁶ ”I juni i år meddelade de nyblivna föräldrarna att de väntade tvillingar med hjälp av surrogat”,⁴⁷ ”Page six rapporterar att skådespelaren ska ha tagit hjälp av en surrogatmamma”.⁴⁸ Konsekvensen av denna typ av medierapportering blir att surrogatmoderskap normaliseras.

41. F. Rogvall. ”Lisa fast i Ukraina – med nyfödde sonen.” *Expressen*. 2020-05-26.

42. ”Hemlig välgörare hjälpte familjen med privatplan.” *SVT Nyheter*. 2020-05-02.

43. T. Ek, ”Sophie och nyfödda barnet ute ur Ukraina efter åtta långa dygn.” SR. 2022-06-12.

44. Sydsjö G, Skoog Svanberg A, Lampic C (2018), ”Cross-border surrogacy - experiences of heterosexual and gay parents in Sweden”, *Acta Obstet Gynecol Scand*, 2018, Sep 3.

45. F. Wilow. ”Rebel Wilson har blivit mamma – visar upp nyfödda dottern.” AB. 2022-11-08.

46. S. Wejbro. ”Paris Hilton har blivit mamma: 'Våra hjärtan exploderar'.” AB. 2023-01-25.

Detta blir särskilt tydligt av att artiklarna ofta inleds med kungörandet att en eller två celebriteter har fått barn. Detta följs vanligtvis av information om barnets/-ens vikt, var förlossningen ägde rum och/eller citat om föräldralycka. Först därefter kommer informationen att det var en surrogatmor som bar och födde barnet/-en. Information om att barnet/-en tillkommit genom surrogatmoderskap framstår således som mindre viktigt, vilket förstärker bilden av surrogatmoderskap som något oproblematiskt och som allt fler kändisar gör. Den sammantagna bilden av denna typ av rapportering i kändisskvallektionen är en ton av lättsamhet och där surrogatarrangemanget är av sekundärt intresse.

Det förekommer också att texter som berör surrogatmoderskap ibland taggas ”HBTQ”. Surrogatmoderskap hade lika gärna kunna kategoriseras som exempelvis ”kvinnors rättigheter”, ”jämställdhet” eller ”människohandel” men denna typ av kategorisering förkommer inte i granskningen. Det antyder att surrogatmoderskap i dessa fall framför allt ses som en fråga som rör samkönade manliga pars rätt att skaffa barn snarare än (utsatta) kvinnors rätt att inte utnyttjas i surrogatindustrin. Att en majoritet av dem som skaffar barn genom surrogatmoderskap är heterosexuella par lyfts ytterst sällan i mediebevakningen. Att frågan debatteras och hanteras internationellt och nationellt som en fråga om kvinnors rättigheter nämns också ytterst sällan. Sammanfattningsvis kan man konstatera att många inslag med andra ord osynliggör att nyheter som behandlar surrogatmoderskap faktiskt rör kvinnors rättigheter och reproduktiva hälsa (samt barns rättigheter⁴⁹). Av detta följer också synsättet att ifrågasättande av surrogatmoderskap och industrin bakom kan ses som ett uttryck för motstånd mot HBTQ-personers rättigheter.

Surrogatmödrars livssituation osynliggörs

Ett utmärkande mönster i det granskade materialet är att surrogatmödrars livssituation sällan lyfts fram.

I morgonpressen och på TV4 gestaltas surrogatmoderskap överlag inom den nyhetskategori som på engelska kallas *human interest*. I 50 procent av det *human interest*-kategoriserade materialet blir endast män intervjuade, vilket kan tyckas märkligt i och med att ämnet surrogatmoderskap handlar om graviditeter och att det alltid finns en kvinna vars graviditet inslaget berör. Att dessa reportage i sådan hög grad enbart intervjuar män (som enbart kan vara beställare eller förmedlare av surrogatmoderskap) antyder att de aktuella mediakanalerna tycks uppfatta att intresserade tittare/läsare främst består av potentiella beställare. En kontrast till detta vore om samma mediekkanaler istället hade fokuserat en majoritet av sitt *human interest*-material på att porträttera surrogatmödrar och deras livssituation.

Som nämnts i tidigare avsnitt är det ovanligt att surrogatmödrar namnges eller får komma till tals, i synnerhet om de inte är från Sverige. Detta kan möjligtvis till viss del förklaras av att de kvinnor som blir surrogatmödrar ofta

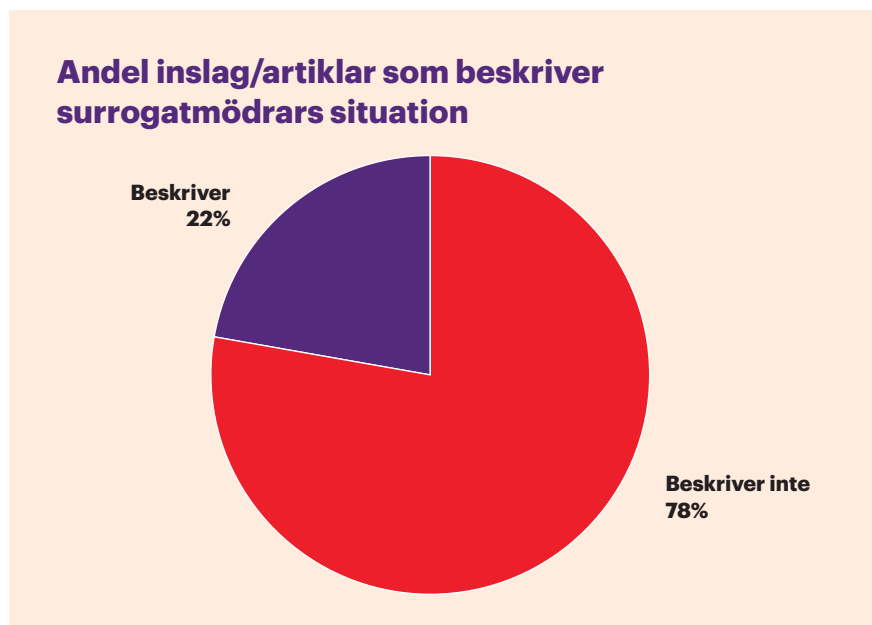
47. G. Bergström. ”NSYNC-sångaren om bebislyckan: ’Har aldrig varit så lycklig.’” AB. 2021-10-18.

48. G. Schön. ”Amber Heard har blivit mamma – visar upp babylyckan.” *Expressen*. 2021-07-02.

49. Som nämns inledningsvis i rapporten under rubriken ”Om surrogatmoderskap” strider surrogatmoderskap även mot barns rättigheter enligt Barnkonventionen. Eftersom vi har fokus på flickor och kvinnors rättigheter kommer vi dock inte att gå in närmare på hur medias rapportering specifikt framställer och påverkar synen på barns rättigheter.

lever under utsatta förhållanden och därför antingen kan vara svåra att nå eller kanske inte heller vill ställa upp. En förutsättning för en sådan förklaring är förstås att sådana försök har gjorts. Ett annat alternativ för att synliggöra surrogatmödrarna i samband med rapportering om surrogatarrangemang är därför att samtidigt också beskriva och synliggöra surrogatmödrarnas livssituation. Vid granskning av materialet kan vi dock konstatera att surrogatmödrars *livssituation* enbart synliggörs i 22 procent.

När det gäller exempelvis inslagen om surrogatarrangemangen i samband med pandemin och kriget i Ukraina hade det varit relevant att även belysa livssituationen för surrogatmödrarna. I flera av dessa inslag framgår hur

journalisten lyfter fram röster och beskriver livssituationen för olika aktörer; allt från de beställande föräldrarna till personal som arbetar på olika kliniker. Sällan synliggörs dock just surrogatmödrarnas livssituation, som ju torde vara mycket svår i och med att de är gravida eller nyförlösta samt befinner sig i en osäker social situation kopplad till bebisen – i en krigszon. Detta blir särskilt tydligt i en specifik artikel i DN, som rapporterar om surrogatbarn som befinner sig i limbo i en källare i Kiev.⁵⁰ I artikeln framhävs bland annat röster från personalen på en ukrainsk surrogatklinik. De anställdas svåra situation under kriget synliggörs genom att artikeln namnger och citerar en ur personalen som berättar ”Vi sover nästan inte alls. Vi arbetar dygnet runt.”. Det framgår även att journalister besökt den källare som gjorts om till tillfälligt hem för bebisar och som personalen befinner sig i. I samma artikel framgår att intervjuer gjorts med en brittisk advokat som hjälper beställande par att ta sig över gränsen. Det framgår även att DN:s journalister har sökt företaget Nordic Surrogacy som vanligtvis samarbetar med kliniker i Kiev. Trots att artikeln

50. S. Tanaka, ”Surrogatbarn väntar på föräldrar i källare i Kiev.” DN. 2020-03-20.

beskriver livssituationen för barnen, de beställande föräldrarnas oro och till och med den ukrainska personalens situation finns det ingen del i artikeln som beskriver situationen som surrogatmödrarna befinner sig i. Det framgår inte heller om försök har gjorts att höra surrogatmödrar eller andra som kan ge inblick i deras upplevelser.

En av få gånger då surrogatmödrarna nämns är i samband med en intervju med en brittisk jurist som beskriver att de beställande föräldrarna "[...] är oroliga över om surrogatmammorna kommer att få rätt medicinsk hjälp och om de kan föda säkert, och över att inte kunna åka dit när de väl har fött. Kommer bebisarna att lämnas i en krigszon utan någon som tar hand om dem?"⁵¹ Som framgår av valet av intervjuutdrag i artikeln så avslutas citatet med att föräldrarna känner oro över om barnen kommer att överges. Föräldrarnas oro tycks främst röra barnens överlevnad och omsorg. Genom att lyfta fram detta citat och utan att höra eller beskriva surrogatmödrarnas röster eller livssituation förmår artikeln dels osynliggöra dem, dels framställa dem som oförmögna eller ovilliga att visa kärlek eller omsorg för de barn som de kommer att föda.

Ett liknande synsätt och osynliggörande av surrogatmödrarna framkommer i en artikel kopplad till coronapandemin.⁵² I SVT-artikeln "Coronapandemin förhindrar föräldrar att hämta hem sina barn" beskriver reportern att en del av barnen kommer att tas om hand av sjukvårdspersonal, lokala barnflickor eller "i värsta fall kan de hamna på barnhem". I artikeln lyfts även en intervju fram med en jurist från en surrogatförmedling som säger att barnen "kommer sakna den här föräldrakärleken och närheten som föräldrarna vill ge sina barn". Inte heller i denna artikel hör surrogatmödrars röster eller beskrivs deras livssituation. Den genomgående bristen på information om surrogatmödrarna bidrar istället till att man får intrycket av surrogatmödrarna som helt frånvarande i processen men också som att kvinnorna som har burit och fött barnen är inkapabla att ge dem kärlek. Nämnas bör att det inte i någon av artiklarna heller framgår någon information om varför inte surrogatmödrarna "får" ta hand om barnen.

3.2 Nämns viktiga fakta om surrogatmoderskap?

Enligt kraven om saktlighet som anges av innehållsreglerna för radio- och tv-sändningar ska uppgifter som är av betydelse vara korrekta i medierapporteringen. Nyhetsinslag får inte vara vilseledande, till exempel genom att betydelsefulla uppgifter utelämnas.⁵³ Likaså ställer publicistreglerna, som även omfattar tryckt press, krav på att medier ska förmedla korrekta nyheter. Bland annat framhålls vikten av att kontrollera sakuppgifter så noggrant som

51. Ibid.

52. J. Lennen Merckx. "Coronapandemin förhindrar föräldrar att hämta hem sina barn." SVT Nyheter. 2020-04-19.

53. Myndigheten för press, radio och tv, "Innehållsregler för radio- och tv-sändningar", <https://www.mpr.se/regelverk/Sa-regleras-radio-och-tv-sandningar/innehallsregler-for-radio-och-tv/>

omständigheterna medger och att läsaren/mottagaren ska ges möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer. Vidare framgår att kravet på saklighet gäller alla delar av en publicering, såväl innehåll som form och presentation.⁵⁴ Ofta, men inte alltid, presenteras rena fakta om surrogatmoderskap i form av faktarutor. Detta är särskilt vanligt i morgonpressens artiklar. Vi kan dock konstatera att det i rapporteringen om surrogatmoderskap finns stora brister vad gäller att återge sådana fakta som är centrala för förståelsen om vad surrogatarrangemang är. I mångt och mycket handlar det om att fakta som belyser negativa aspekter kopplade till surrogatarrangemang ofta utelämnas. 41 procent av inslagen underlåter helt att redogöra för grundläggande fakta kopplat till surrogatmoderskap.

I enbart 40 procent av materialet framgår fakta om att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige. Detta är förvånande, då kunskapen om surrogatmoderskap i allmänhet torde vara låg hos allmänheten samtidigt som denna information torde vara grundläggande för att förstå surrogatmoderskap. Att inte ens hälften av materialet nämner denna grundläggande fakta kan därför ses som en låg andel. Dessutom visar granskningen att den stora majoriteten av medicinerapporteringen som uppger fakta ofta nämner den svenska lagstiftning som kan användas för att ingå avtal med en surrogatmor utomlands och vilka regelverk som råder i olika länder. I praktiken innebär detta att inslagen (ofta genom faktarutor) de facto ger information om hur man kringgår svensk lagstiftning. En tolkning av detta är att den tilltänkta målgruppen för rapporteringen snarare tycks vara potentiella beställare än personer som av olika skäl kan vara intresserad av frågor kopplade till surrogatmoderskap, till exempel läsare, tittare och lyssnare som är intresserade av kvinnors rättigheter eller social och ekonomisk utveckling i andra länder.

Att betalning förekommer i samband med surrogatarrangemang nämns i 44 procent av underlaget. När så sker kan det handla om att man nämner att det finns två typer av surrogatarrangemang, kommersiellt och altruistiskt. Vanligt är då att man förklarar att den kommersiella formen innebär att surrogatmodern får ersättning för att bära och lämna ifrån sig ett barn åt ett beställande par. Det förekommer också att man nämner kommersiellt surrogatmoderskap utan att närmare beskriva vad det innebär. Andra gånger när det handlar om ett aktuellt fall kan det nämnas att det beställande paret har betalat för arrangemanget. Det är dock ovanligt att det framgår att betalningen sker genom att företag förmedlar arrangemanget och att betalningen går via och till dem. Inte heller att det finns fler aktörer än surrogatmodern som tar del av betalningen, exempelvis kliniker i surrogatmoderns hemland samt förmedlingar och advokatbyråer i Sverige. Det är vanligare att den betalning som förekommer överhuvudtaget inte nämns och inte heller att den kommersiella formen av surrogatarrangemang utgör den stora majoriteten av alla surrogatarrangemang.

”I enbart 40 procent av materialet framgår fakta om att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige.”

54. Medicombudsmannen, ”Publicistreglerna-grunden i medieetiska systemet”, <https://medieombudsmannen.se/det-har-ar-medieombudsmannen/publicistreglerna-grunden-i-det-medieetiska-systemet/>.

Vår granskning visar vidare att fakta om surrogatarrangemangens villkor sällan redogörs för. Det kan exempelvis vara fakta om vilka rättigheter en surrogatmor avsäger sig, såsom rätten till medicinskt självbestämmande, rätten till abort och rätten till privatliv. I enbart 20 procent av det granskade materialet nämns de avtal som en surrogatmoder förbinder sig att följa. Det är också vanligt att media inte tar upp fakta om de förhöjda medicinska riskerna med att bära och nära ett kroppsfrämmande embryo samt bristen på oberoende forskning om implikationerna av surrogatmoderskap. Surrogatmoderskap är förenat med stora hälsorisker. Att vara gravid är i stora delar av världen bland det farligaste en fertil kvinna kan utsätta sig för. Den forskning som finns visar dessutom att surrogatmoderskap är att betrakta som riskgraviditeter per definition. Att bära och föda ett barn och sedan lämna ifrån sig det till någon annan kan också innebära ett stort psykiskt lidande för surrogatmödrar. Detta beskrivs dock sällan i de granskade medierna. Ynka sex procent av rapporteringen redogör fakta som lyfter de förhöjda riskerna som är förenade med surrogatgraviditeter.

En annan iakttagelse är att expertutlåtanden nästan uteslutande kommer från representanter för surrogatagentur och/eller jurister som har nischat in sig på att ge juridisk hjälp till personer som skaffar barn genom surrogatarrangemang. Det vill säga individer som har ett vinstintresse kopplat till surrogathandeln. Kvinnoorganisationer, forskare eller exempelvis människorättsjurister ignoreras i stor utsträckning som referenspunkter i ämnet trots att fakta och expertutlåtanden lika gärna skulle kunna tillhandahållas av dem. Det skulle inte påverka sanningshalten i nyhetsförmedlingen och framför allt bidra till en breddad bild av surrogatmoderskap som fenomen. Det skulle även tillföra viktig sakkunskap i frågan. Särskilt utifrån perspektiv som inte drivs av vinstintressen i surrogathandeln.

Felaktigheter gällande fakta och språkbruk

Det är också vanligt att det förekommer direkta faktafel samt felaktig eller icke-bruklig begreppsanvändning. I ett inslag uppger exempelvis en intervjuad kvinna att endast kvinnor som inte har fött barn kan bli surrogatmödrar i Kalifornien, vilket inte stämmer.⁵⁵ I SVT-inslaget "Lista: Tre gånger surrogatmödraskap väckt kontrovers"⁵⁶ heter det att Mary Beth Whitehead "bar det barnlösa paret Sterns barn" i det historiska Baby M-fallet. Detta trots att Whitehead var genetisk mor till Baby M medan Elizabeth Stern inte hade någon biologisk eller genetisk koppling till barnet. Dessutom framställs det som om vårdnadstvisterna var mellan makarna Stern och Mary Beth Whitehead ensam trots att Whitehead var gift och skulle ha utövat vårdnaden om Baby M tillsammans med sin make.

I TV4:s rapportering heter det genomgående att barn som kommit till via surrogatmoderskap "föds via" eller att de "blir förlösta" av surrogatmödrar. Det är två grundläggande språkfel. Man föds av någon, inte via. Att förlösa är inte att föda, utan att hjälpa en kvinna att föda; det vill säga det barnmorskan gör. Det kan tyckas märkligt att nagelfara denna typ av språkanvändning. Men språkets användning har stor betydelse för hur något framstår. När vi granskar språkbruket i detta fall kan vi se att det får konsekvenser för hur barnets födelse anses gå till och vem som görs till aktör i födandet. Dessa två språkliga krumbukter kopplar nämligen bort föderskor från sitt eget födande och förminskar dem till mellanlandningar. Att surrogatmödrar genom språkanvändningen kopplas bort från sitt eget födande ses även genom andra exempel. I *Expressens* ordalag väntar och får kända (icke-gravida) kvinnor barn "genom surrogatmödraskap". Barnet ska alltså inte ens komma genom själva surrogatmodern. Hon osynliggörs som subjekt och det framstår nästan som om det är den beställande kvinnan som har fött barnet.

I SR-programmet *Pappa på riktigt* benämns beställare i allmänhet två gånger om i inslaget som det sympatiskapande "barnlösa". Detta trots att det inte är ovanligt att beställare redan har barn sedan tidigare när de ingår surrogatarrangemang. I den faktaruta som finns på hemsidan där SR-inslaget finns tillgängligt presenteras även termerna "surrogatvård" och "vårdgraviditet". I rutan förklaras det att "Tanken med en vårdgraviditet är oftast att värden inte ska bli vare sig juridisk eller social förälder till barnet". Texten baseras helt på uppgifter från en intresseorganisation som är uttalat positivt inställd till surrogatmoderskap. Begreppen "vårdgraviditet" eller "surrogatvård" är dock inte de begrepp som är brukliga att använda i formella sammanhang, exempelvis i utredningar eller andra officiella dokument.⁵⁷ Det är också begrepp som direkt avfärdas av kvinnorrättsorganisationer. Skälet till detta är att dessa två begrepp osynliggör och objektifierar den födande kvinnans roll i ett surrogatarrangemang. Begreppen skapar distans till den personliga och intima roll som surrogatmodern faktiskt har i ett surrogatarrangemang. På så vis fungerar begreppen också legitimitetsskapande för surrogatarrangemang som

55. *Nyhetsmorgon*, 2021-05-25.

56. "Lista: Tre gånger surrogatmödraskap väckt kontrovers." SVT Nyheter Halland. 2022-05-21.

57. Jmf. begreppsanvändning i exempelvis SOU 2016:11 och SOU 2021:56.

fenomen och för det utnyttjande som forskare och kvinnorrättsorganisationer pekar på att det är.

Flera av SVT:s artiklar om surrogatmoderskap inbegriper en och samma faktaruta. Medan faktarutor i tidningsartiklar ofta delar upp surrogatmoderskap i kommersiellt och altruistiskt presenterar SVT:s ruta ”två olika former av surrogatmödraskap, partiellt och fullständigt. Det senare innebär att surrogatmamman också donerar sitt ägg, vilket gör att hon har en biologisk koppling till barnet hon bär.”. Detta är inkorrekt då surrogatmodern alltid har en biologisk koppling till barnet i samtliga fall av surrogatarrangemang, då det är hon som bär och när barnet i sin livmoder, vilket också går i linje med det juridiska synsättet om moderskapsprincipen. Frågan är om det ens är meningsfullt att för läsaren ge information om så kallat partiellt och fullständigt surrogatmoderskap, och på detta sätt. Är det inte mer rättvist att i så fall beskriva att det ena innebär att man köper sig tillgång till kvinnans livmoder och det andra att man köper sig tillgång till hennes livmoder och ägg? Istället kan vi konstatera att media med dessa ”faktaredogörelser” snarare bidrar till att skapa distans mellan hur surrogatmoderskap beskrivs och mellan vad det är som i praktiken sker samt kvinnans roll (och kropp) i denna praktik.

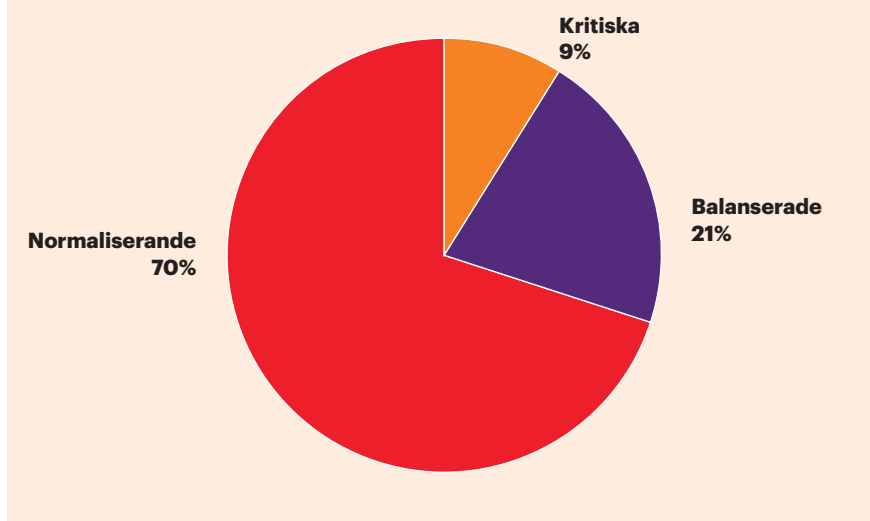
3.3 Är rapporteringen kritisk, normaliserande eller balanserad?

I det här avsnittet redogör vi för i vilken utsträckning som rapporteringen om surrogatmoderskap utifrån en samlad bedömning kan anses vara kritisk, normaliserande eller balanserad.⁵⁸ Med **kritisk** rapportering menar vi i denna rapport att artiklar och inslag har en kritisk infallsvinkel till surrogatmoderskap. Eftersom vår utgångspunkt är att surrogatmoderskap är en allvarlig kränkning av kvinnors rättigheter är det inget negativt i sig att rapporteringen är kritisk, snarare är det i överensstämmelse med svensk lagstiftning och internationella konventioner. Den kritiska infallsvinkeln är med andra ord påkallad och kan bidra till att stimulera en viktig debatt och upplysa om allvarliga missförhållanden. Med en **normaliserande** rapportering menar vi att rapporteringen bidrar till att framställa surrogatmoderskap som något oproblemiskt och okontroversiellt. De negativa sidorna av surrogatmoderskap framkommer inte eller trivialiseras och surrogatmödrar och/eller deras rättigheter osynliggörs. Med en **balanserad** rapportering menas att media intar en neutral hållning genom det egna förhållningssättet, exempelvis genom att ställa kritiska frågor i en intervju med beställande föräldrar, och/eller genom att skildra de negativa så väl som de positiva sidorna av surrogatmoderskap, och/eller att ge utrymme till så väl de som förespråkar som de som motsätter sig surrogatmoderskap. För att rapporteringen ska kunna bedömas som balanserad krävs att viktig fakta om surrogatmoderskap framkommer.

Sammantaget bedömdes enbart cirka 9 procent av de största mediernas

58. Observera att vi här inte värderar i vilken uträkning rapporteringen uppfyller publicitetsreglerna eller innehållsreglerna för radio- och TV-sändningar.

Andel inslag/artiklar med kritisk, normaliserande eller balanserad rapportering

rapportering om surrogatmoderskap under två års tid ha en kritisk infallsvinkel. Hela 70 procent av materialet bedömdes istället behandla surrogatmoderskap på ett normaliserande sätt och 21 procent av rapporteringen var balanserad.

Den stora majoriteten av rapporteringen är normaliserande

Den rapportering som kategoriserats som normaliserande omfattar inslag och artiklar som nämner surrogatmoderskap i förbifarten, som sekundär information, och sådan rapportering som innehåller bristfälliga eller felaktiga fakta och språkbruk. Det vanligaste är dock att det handlar om rapportering som görs helt ur de beställande föräldrarnas perspektiv. Denna rapportering kännetecknas av att innehållet skapar en motsättning mellan å ena sidan barnlängtande föräldrar och å andra sidan de som motsätter sig surrogatmoderskap, krångliga lagar eller myndigheter. Ofta sker detta genom att inslaget ramas in på ett normaliserande sätt, genom att somliga aktörer får komma till tals men inte andra, genom att en viss typ av bilder används, och osynliggörandet av surrogatmödrarnas livssituation. Många av de artiklar som berör svårigheter med att få hem barn som tillkommit genom surrogatmoderskap i samband med COVID 19 samt invasionen av Ukraina är exempel på denna typ av normaliserande inslag. Men det finns även andra exempel, som när inslag om surrogatmoderskap presenteras som en lösning på ett hemskt problem, exempelvis vid svår sjukdom. I DN-artikeln "Surrogat blev enda alternativet efter cancerdiagnosen" framhävs den beställande partens sjukdom redan i rubriken. Rubrikens cancerdiagnos ingår även i ingressen samt artikelns första mening och görs alltså framträdande. Att paret i inslaget betalat för att få tillgång till en ukrainsk kvinnas livmoder gestaltas som en räddning för en cancerpatient. Texten framhäver även att det beställande paret avstod från erbjudanden om fosterdiagnostik, vilket också bidrar till att framställa dem

som ödmjuka i läsarnas ögon. I artikeln citeras de beställande föräldrarna som använder uttrycket ”vi var gravida” vilket osynliggör surrogatmodern och hennes roll i graviditeten. Reportern bakom texten skrev sammanlagt fyra artiklar om surrogatmoderskap i februari 2020; samtliga är i positiva ordalag och hälften framhäver cancerdiagnoser som omöjliggör adoption.⁵⁹ Samma konfliktlinje skapas i TV4-intervjun ”Har obotlig cancer – blev mamma: ’Jag är expert på att leva här och nu’”. I intervjun berättar en kvinna som fått barn genom surrogatmoderskap om sin spridda bröstcancer och gör gällande att de svenskar som betraktar surrogatmoderskap som exploatering helt enkelt är omedvetna om hur väl omhändertagna surrogatmödrar är i Kalifornien, där hon bor. Hon uppmanar dem som betraktar alla varianter av surrogatmoderskap som exploatering att ”ta reda på kunskap.” Journalisten beklagar att kvinnan kommer att få negativa reaktioner från oinsatta personer i Sverige.

Utöver att rapporteringen ofta görs ur de beställande föräldrarnas perspektiv är det också vanligt att journalister intar ett positivt och partiskt förhållningsätt såväl vid intervjuer som i skrivna nyhetsartiklar – exempelvis genom utrop eller ordval och beskrivningar i texten. Det förekommer också att journalister har personliga relationer till beställarna. En sådant exempel är en intervju i SR-programmet DULVI⁶⁰ som inleds med att programledaren berättar att hon har en tyllkjol som kvinnan hon intervjuar har sytt åt henne, vilket indikerar att de två har en privat relation. Flera minuter ägnas sedan åt kvinnans sömnadsintresse och pisksnärtskada. En beskrivning av kvinnans döda son och hennes misslyckade fertilitetsbehandlingar följer. Därefter berättar hon att hon fått barn genom surrogatarrangemang i Ryssland och Indien. De kritiska frågorna uteblir när kvinnan kallar den svenska lagstiftningen för ”dravel” och föreställningen att surrogatmödrar blir utnyttjade för ”bullshit”. ”Det är så coolt! Det är så häftigt!” säger public service-reportern istället när hon kommenterar kvinnans surrogatarrangemang. Den normaliserande rapporteringen sker alltså ofta genom att objektivitet och saklighet uteblir genom reportrar och journalisters relationer och förhållningssätt till de som intervjuas i inslagen.

Särskilt slående är det att även när det av omständigheterna borde vara befogat och naturligt att rapportera om surrogatmoderskap på ett kritiskt eller åtminstone balanserat sätt så sker detta ändå inte. Ett sådant exempel är *Expressen*-texten ”Surrogatmamman dog vid förlossningen – hyllas”.⁶¹ Där framgår negativa konsekvenser av vad surrogatmoderskap lett till och texten är huvudsakligen skriven ur den namngivna surrogatmoderns och hennes anhörigas perspektiv. Trots detta förmår inslaget ändå att gestalta den tragiska händelsen på ett hyllande och positivt sätt. I texten beskrivs ”Förutom att vara mamma i sin egen familj hjälpte hon även en annan familj genom att vara surrogatmamma och bära deras barn.” Man får även veta att hennes väninna har startat en insamling till förmån för hennes nu ensamstående man. Samtidigt citeras två anonyma personer som på insamlings sidan skrivit att den

59. V. Canoilas. ”Surrogat var enda alternativet efter cancerdiagnosen”. 2020-02-10. ”Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige.” 2020-02-10. ”Politikerna splittrade om surrogat i Sverige.” 2020-02-11.

60. DULVI. ”Surrogatmödraskap.” SR. 2022-10-21.

61. E. Larsson. ”Surrogatmamman dog vid förlossningen – hyllas.” *Expressen*. 2020-01-22.

avlidna surrogatmodern agerat ”hjältemodigt” och ”generöst”. Texten avslutas med en faktaruta som redogör att surrogatmoderskap är förbjudet i Sverige men tillåtet i vissa delar av USA. Direkt under artikeln spelas ett filmklipp (som avser ett annat inslag), där två svenskar som äger en surrogatförmedling framträder med sina barn som de fått genom surrogatarangemang och propagerar för en legalisering av surrogatmoderskap i Sverige. Inte ens när en kvinna har dött till följd av surrogatmoderskap förmår media att beskriva händelsen balanserat eller kritiskt utan snarare bidrar till att legitimera fenomenet, genom ordval, beskrivningar och övrig inramning.

Det är också omöjligt att inte notera hur svenska medier helt missar att rapportera om negativa nyheter kopplat till surrogatmoderskap. Under arbetet med denna granskning avslöjades en stor människohandelshärva i Grekland, ett av få EU-länder som tillåter surrogatmoderskap. När den grekiska polisen gjorde en räd mot en surrogatklirik avslöjades illegal handel med kvinnors ägg, illegala adoptioner och att utsatta kvinnor traffickerats dit för att utnyttjats i surrogathandeln. Flera internationella och europeiska medier rapporterade om händelsen, men så vitt vi vet uppmärksammades detta knappt av svenska medier.⁶²

Kritisk rapportering är ovanlig

Som nämnts finns det ändå en del av underlaget som har bedömts vara balanserad. De flesta inslagen som hamnat under denna kategorisering rör surrogatmoderskap i samband med invasionen av Ukraina samt rapportering om svenska partiers politiska hållning i surrogatfrågan. Dessa inslag och artiklar har ett sakligare och mer neutralt språk vid rapporteringen av surrogatmoderskap. Representanter med direkt intresse i surrogathandel ges inte heller företräde eller dominerande utrymme.

Det som skiljer den balanserade rapporteringen om surrogatmoderskap i Ukraina från normaliserande dito är dels ett sakligare förhållningssätt genom ordval, dels att rapporteringen inte enbart fokuserar på de beställande föräldrarnas perspektiv. I dessa inslag kan det förekomma att såväl representanter från kliniker och beställande föräldrars röster hörs – samtidigt som surrogatmödrarnas röster hörs och livssituation synliggörs. Ett exempel är Expressen-artikeln ”Surrogatmammor och bebisarna fast i kriget”.⁶³ I artikeln synliggörs såväl förutsättningarna för avtalen som surrogatmödrar ingår samt den livssituation som råder i Ukraina. I artikeln skrivs bland annat: ”De lockas av en ersättning på motsvarande runt 150 000 kronor och en månatlig betalning på 4 000–5 000 kronor under graviditeten. Sammantaget en svindlande hög ersättning jämfört med en genomsnittlig årslön i Ukraina, som är ett av

”Inte ens när en kvinna har dött till följd av surrogatmoderskap förmår media att beskriva händelsen balanserat eller kritiskt utan snarare bidrar till att legitimera fenomenet, genom ordval, beskrivningar och övrig inramning.”

62. Se exempelvis ”Major human trafficking and baby adoption ring dismantled in Chania, Greece”, *Neos Kosmos*, 2023-08-14.

63. A. Lapidus. ”Surrogatmammor och bebisarna fast i kriget.” *Expressen*. 2022-04-25.

Europas fattigaste länder.” I artikeln redogörs för hur kriget medfört att spädbarn befinner sig i limbo och i en riskfylld situation men också hur kriget påverkar surrogatmödrarna. Till skillnad från andra inslag med normaliserande infallsvinkel på samma ämne, så intervjuas här en surrogatmor. Artikeln ger även en bild av hur komplicerad situationen kan vara för surrogatmödrar som ibland måste välja mellan att evakueras för att säkerställa säkerheten för bebisen och lämna sin familj och egna barn eller stanna kvar hos dem. Artikeln redogör även för hur lagstiftningen ser ut såväl i Sverige som utomlands samt beskriver hur industrin i Ukraina har utvecklats; ”Verksamheten började blomstra i Ukraina sedan den förbjöds i Indien, Thailand och Nepal 2015.” Tyvärr innehåller artikelns faktaruta normaliserande språk såsom ”värdgravitet”, men förmår trots detta (mindre balanserade del av artikeln) ändå att förmedla en mer heltäckande och saklig bild av surrogatmoderskap för läsaren än många av de andra inslagen som ingått i denna granskning.

Ett annat exempel på ett reportage som ger en mer en heltäckande och saklig bild av surrogatmoderskap i Ukraina är SVD-programmet ”Så blev bebisen i magen biljetten ut ur kriget”.⁶⁴ I inslaget synliggörs olika ståndpunkter och en mer djupgående bild av surrogatmödrarnas situation. Det framgår att flera surrogatmödrar har hörts och läsaren får höra om motiven bakom surrogatmödrarnas beslut, det vill säga att det i samtliga fall enbart funnits ekonomiska skäl till att de blivit surrogatmödrar. Vidare får man exempelvis veta att nya surrogatarrangemang har startats trots pågående krig och en inblick ges i de avtal som mödrarna tvingas ingå, som ibland stipulerar att de inte får lämna Ukraina.

De 9 procenten av rapportering som var kritisk utgörs till stor del av rapportering om, samt recensioner av Sofi Oksanens roman *Hundparken* och Sven Blumes dokumentär *For somebody else*; två verk som lyfter de svåra etiska problem och det utnyttjande av kvinnors kroppar som är inneboende i surrogathandeln. Med tanke på att surrogatmödraskap inte är tillåtet i Sverige och utifrån att detta utgör en kränkning av kvinnor och barns rättigheter är det förvånande att inte en större andel av medierapporteringen är kritisk. Det är svårt att se hur andra olagliga, gränsöverskridande verksamheter i lika hög utsträckning skulle kunna beskrivs på ett icke-kritiskt sätt.

»Det är svårt att se hur andra olagliga, gränsöverskridande verksamheter i lika hög utsträckning skulle kunna beskrivs på ett icke-kritiskt sätt.«

64. SvD, ”Så blev bebisen i magen biljetten ut ur kriget”, 2023-01-25.

4. Avslutande diskussion

SVERIGES KVINNOORGANISATIONER har flertalet gånger anmält inslag i media till granskningsnämnden på grund av hur dessa har rapporterat om surrogatmoderskap. Vår uppfattning har varit att det tycks finnas en tendens till att rapporteringen har en positiv och normaliserande slagsida. I rapporten har vi granskat samtliga 102 inslag och artiklar från de åtta största riksmidierna som på något sätt under de två senaste åren har behandlat surrogatmoderskap. Vid slutförandet av denna rapport kan vi konstatera att vår uppfattning mer än bekräftats.

Granskningen visar att hela 70 procent av alla inslag och artiklar rapporterar om surrogatmoderskap på ett normaliserande sätt. Trots att surrogatmoderskap är förbjudet i Sverige och utgör en allvarlig kränkning av kvinnors och flickors rättigheter är det enbart nio procent av inslagen som rapporterar om surrogatmoderskap på ett kritiskt sätt.

Vidare visar granskningen att en stor andel av inslagen osynliggör surrogatmödrarna – kvinnorna som bär och föder barnen är ofta helt frånvarande i rapporteringen. Inte ens i en tredjedel av materialet synliggörs deras livssituation och än färre är de kvinnor som får komma till tals. Ytterst sällan beskrivs den utsatthet som många surrogatmödrar befinner sig i och de implikationer som ett surrogatarrangemang innebär för dem, deras familjer, hälsa och liv i stort. Standard är istället att beställande föräldrar synliggörs. De namnges, får ofta komma till tals och lyfta fram sina perspektiv.

Slutligen visar granskningen att 41 procent av inslagen underlåter helt att redogöra för grundläggande fakta kopplat till surrogatmoderskap. Det handlar om sådan fakta som att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige eller i de

flesta andra länder i världen. Det är slående att det i hela 60 procent av allt material vi granskat inte nämns att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige. Rapporteringen underlåter också ofta att redogöra för att surrogatmoderskap innebär att en kvinna skriver på ett avtal som inskränker flera av hennes mänskliga rättigheter. Annan viktig

fakta som ofta utelämnas rör den pengatransaktion som surrogatmoderskap i de flesta fall innebär och som innebär att välbeställda personer i bland annat Sverige köper sig tillgång till utsatta kvinnors kroppar och att det ofta finns flera mellanhänder som tar sin del i denna betalning.

Sammantaget visar vår granskning att rapporteringen om surrogatmoder-

”Sammantaget visar vår granskning att rapporteringen om surrogatmoderskap ofta sker helt på de beställande föräldrarnas och surrogatindustrins villkor.”

skap ofta sker helt på de beställande föräldrarnas och surrogatindustrins villkor. Det är de som synliggörs och kommer till tals, de som görs till experter, deras berättelser som berättas, deras ”fakta” som redovisas och deras begrepp som används. Surrogatmoderskap framställs ofta som något positivt, allt från en självupppoffrande praktik, till en viktig lösning för barnlängtande personer, till något triviale och av sekundärt intresse. Vilken syn på kvinnors rättigheter och kroppar vilar medias rapportering på och hur påverkar deras rapportering allmänhetens och beslutsfattarnas inställning till surrogatmoderskap?

En olaglig praktik som innebär handel med barn och utsatta kvinnor osynliggörs

Trots att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige och de flesta länder i världen, strider mot internationella konventioner samt har fördömts av bland annat EU så lyser de kritiskt granskade reportagen och artiklarna med sin frånvaro.

Genom att surrogatmödrarnas röster och livssituation osynliggörs så osynliggörs också den handel med utsatta kvinnors kroppar som denna praktik faktiskt innebär. Vi ser istället att det är beställande föräldrars sjukdomar, barnlängtan och vedermödor som beskrivs och sätts i centrum. Deras problembeskrivning accepteras, förmedlas och förstärks, vilket blivit särskilt tydligt i samband med rapporteringen av surrogatmoderskap i Ukraina. I flera av dessa inslag läggs dessutom stor vikt vid att lyfta fram kritik mot befintligt regelsystem som ju finns till för att förhindra handeln.

Sveriges kvinnoorganisationer ifrågasätter hur etiskt försvarbart det är att barn som kommit till genom surrogatarrangemang så ofta används som slagträn och rekvisita i mediadebatten om surrogatmoderskap. I många av de rapporteringar om barn som kommit i kläm på grund av situationen i Ukraina osynliggörs det faktum att situationen för dessa familjer uppstått på grund av att de beställande föräldrarna, genom att ingå surrogatarrangemang utomland, faktiskt valt att kringgå svensk lagstiftning – och således bidragit till den uppkomna situationen. Genom den inramning som media i flera inslag valt, osynliggörs alltså handeln och istället förmedlas det att det är ett problem att svenska myndigheter och svensk lagstiftning inte gynnar denna handel.

Som vi beskriver i rapportens inledning så är det vanligt att svenskar vänder sig till länder som Ukraina, Colombia och Guatemala för att ingå surrogatarrangemang. Länder som karakteriseras av hög korruption, instabila institutioner, pågående väpnade konflikter samt omfattande fattigdom och våld mot kvinnor! Detta är många surrogatmödrars livssituation. Därtill tillkommer alla aspekter som handlar om att kvinnor avtalar bort självbestämmandet över sin kropp samt de förhöjda medicinska och psykiska riskerna som ett surrogatmoderskap innebär för kvinnan. Men ytterst få inslag tar upp dessa aspekter när man rapporterar om surrogatmoderskap. Många av de företag och personerna som verkar inom och profiterar på surrogatindustrin bjuds istället ofta in som representanter för barnlängtande föräldrar eller som experter.

Vi på Sveriges kvinnoorganisationer ställer oss därför frågan: var är de kritiskt granskade inslagen av surrogatindustrin?

Brister i faktaredogörelser och språkanvändning uppmuntrar handeln

Att mer än hälften (60 procent) av de granskade artiklarna och inslagen inte nämner att surrogatmoderskap inte är tillåtet i Sverige är anmärkningsvärt.

Det är också anmärkningsvärt att rapporteringen nästan aldrig redogör för hur de avtal som kvinnorna mot betalning ingår är utformade. Däremot förmedlas ofta information om vilka typer av inseminationsformer som finns att använda sig av samt hur man i praktiken kan skaffa barn genom surrogatarrangemang i utlandet och därmed kringgå svensk lagstiftning. Dessutom framkommer av vår granskning att media ofta anammar det språk som används av surrogatindustrins förespråkare, exempelvis att kalla surrogatmodern för ”värden” vilket avfärdas av kvinnoorganisationer och andra experter därför att det reducerar kvinnan till en behållare och således också avhumaniserar henne. Avhumaniseringen sker även genom att media genom sina ordval ofta beskriver surrogatmodern eller surrogatmoderskap på ett sådant sätt att kvinnan skiljs från sin egen roll i barnafödandet. Bristerna i den fakta som förmedlas tillsammans med den normaliserande språkanvändningen bidrar till en förenklad och förvanskad bild av vad surrogatmoderskap är, hur det går till och vilket regelverk som faktiskt gäller i Sverige och varför. Dessa brister i fakta och språk medför i förlängningen till att medias rapportering bidrar till att surrogatmoderskap framstår som ett försvarbart sätt att skaffa barn på vilket ökar efterfrågan på surrogatmoderskap, och ytterst leder till att fler utsatta kvinnor utnyttjas i den reproduktiva handeln.

Media bidrar till att ifrågasätta kvinnors reproduktiva rättigheter

Sveriges Kvinnoorganisationer har en längre tid pekat på den växande backlashen mot kvinnors rättigheter som breder ut sig runt om i världen. Vi ser att motståndet mot jämställdhet och kvinnors rättigheter ifrågasätts allt mer och från olika håll – dels från de som motsätter sig kvinnors rätt till abort, dels de som tycker att kvinnors kroppar ska kunna köpas och säljas på en marknad. Den växande surrogatindustrin är en fråga där dessa två aspekter av kvinnors rättigheter förenas. Förespråkare för surrogatindustrin hävdar genomgående kvinnans rätt att bestämma över sin kropp. Det är inte ovanligt att samma förespråkare säger sig stå upp för aborträtten men ändå tycks landa i att fattiga kvinnors aborträtt ska kunna köpas och säljas på en marknad i ett surrogatarrangemang.

Den ökade svenska efterfrågan på surrogatarrangemang utomlands visar på att det finns svenskar som inte tycks ha några problem med att köpa sig kontroll över utländska kvinnors kroppar och reproduktiva rättigheter. Denna rapport visar hur media, troligtvis oavsiktligt, också bidrar till att upprätthålla en bild av kvinnors kroppar som en handelsvara genom den positiva bild av surrogatmoderskap som förmedlas. Här syns således en diskrepans till den syn på jämställdhet och kvinnors rättigheter som det svenska samhället vilar på. I Sverige finns en riksdagsmajoritet mot surrogatmoderskap och den statliga utredning som utredde frågan kom fram till att det inte i någon form ska tillåtas och dessutom motverkas. Därtill tillkommer det faktum att den svenska kvinnorörelsen motsätter sig surrogatmoderskap av alla de skäl som framkommit i denna rapport. Det finns alltså många i Sverige som har en helt annan uppfattning och syn på surrogatmoderskap än det perspektiv som representeras av en minoritet, men som media dock valt att ge mycket utrymme till.

”Det finns alltså många i Sverige som har en helt annan uppfattning och syn på surrogatmoderskap än det perspektiv som representeras av en minoritet, men som media dock valt att ge mycket utrymme till.”

Sveriges Kvinnoorganisationer hoppas att denna rapport kan bidra till att synliggöra för media och andra hur deras agerande kan leda till att man ger oproportionerligt utrymme till de som ifrågasätter de svår vunna rättigheter som kvinnor under så många år kämpat för. Således hoppas vi även att denna rapport kan bidra till självreflektion i syfte att kvalitetshöja medias rapportering om surrogatmoderskap.

4.1 Rekommendationer och förslag

Mot bakgrund av vad som framkommit i denna rapport har Sveriges Kvinnoorganisationer formulerat nedan rekommendationer och förslag.

Rekommendationer till media

Medias rapportering om surrogatmoderskap bör, liksom rapporteringen om andra frågor, följa innehållsreglerna för radio- och tv-sändningar samt publicistreglerna. Det innebär bland annat att rapporteringen ska vara korrekt, opartisk och inte får vara vilseledande. I förhållande till surrogatmoderskap är dessa aspekter särskilt viktiga att beakta:

Korrekthet

- Grundläggande information om surrogatmoderskap får inte återges felaktigt eller utelämnas i rapporteringen om surrogatmoderskap. Till exempel bör alla inslag och artiklar om surrogatmoderskap innehålla information om att detta inte är tillåtet i Sverige. Rapporteringen bör också i mesta möjliga mån informera om de medicinska och sociala risker som är förenade med surrogatmoderskap.
- Det är direkt olämpligt att förmedla information om hur läsaren eller tittaren själv kan göra för att skaffa barn genom surrogatmoderskap i utlandet och därmed kringgå svensk lagstiftning. Att göra detta utan att samtidigt informera om de risker och nackdelar som förekommer är vilseledande. När surrogatagenter eller beställande föräldrar ges utrymme att berätta om de praktiska eller administrativa problem som kommit sig av att de skaffade barn genom surrogatmoderskap i utlandet bör de också få frågor om sitt eget ansvar för den uppkomna situationen.
- Fakta som förmedlats av beställande föräldrar, surrogatagenter eller intresseorganisationer bör noga kontrolleras.
- Av faktarutor och annan rapportering som beskriver rättsläget i olika länder bör det framgå att surrogatmoderskap är otillåtet i större delar världen, till exempel i hela EU förutom i tre medlemsstater. Information om hur kvinnors rättigheter och liv ser ut i de länder där surrogatmoderskap är tillåtet är också viktig att förmedla.

Opartiskhet

- Personer eller organisationer som förordar att surrogatmoderskap ska legaliseras bör få kritiska frågor när de intervjuas alternativt så bör även personer eller organisationer som motsätter sig surrogatmoderskap också ges utrymme att ge sin bild. Kritik mot den svenska lagstiftningen eller svenska myndigheters agerande bör nyanseras genom information om varför lagen och förvaltningen ser ut som den gör.
- Särskilt viktigt är att ge utrymme till surrogatmödrar att själva komma till tals i reportage om surrogatmoderskap. Journalister bör vara medvetna om att när kontakten till en surrogatmor förmedlas via en surrogatagentur så finns stor risk att kvinnan har valts ut särskilt eller har instruerats att ge en positiv bild av surrogatmoderskap.
- Ord och begrepp som används av beställande föräldrar, surrogatagenturer eller intresseorganisationer och som ger rapporteringen en normaliserande slagsida och bidrar till att osynliggöra surrogatmödrar bör undvikas. Använd istället neutrala och korrekta begrepp som förekommer i lagstiftning, används av myndigheter och i statliga utredningar. Skriv till exempel "surrogatmoderskap" istället för "värdgraviditet".
- Intressekonflikter i form av att journalisten har privata relationer till den eller de personer som skaffat barn genom surrogatarrangemang bör undvikas.

Utöver ovanstående rekommendationer för en mer balanserad rapportering om surrogatmoderskap efterlyser Sveriges Kvinnoorganisationer fler kritiska granskningar av surrogatindustrin. Surrogatklincer och surrogatförmedlingar bör ställas till svars för sina brott mot kvinnors rättigheter. Situationen i surrogatindustrin och surrogatmödrars liv och villkor i länder som Colombia, Mexiko och Georgien förtjänar att skildras och är av stort allmänintresse för en svensk publik, eftersom många svenskar åker till dessa länder för att skaffa barn genom surrogatmoderskap.

Rekommendationer till riksdag och regering

Det finns en utbredd okunskap om surrogatmoderskap, inklusive huruvida det är tillåtet eller inte, och som tillåts finnas kvar och växa genom medias rapportering. Allt fler svenskar väljer att åka utomlands för att skaffa barn genom surrogatmoderskap, vilket media skildrar på ett okritiskt sätt. Mot bakgrund av denna utveckling är det påkallat att regeringen gör mer för att motverka surrogatmoderskap och skydda utsatta kvinnor i andra länder från utnyttjande.

- Relevanta myndigheter, så som berörda ambassader och myndigheten för föräldrarätt och familjestöd, bör skyndsamt ges i uppdrag att informera om gällande regelverk, skälen bakom dessa, samt alla de risker som är förenade med surrogatmoderskap för att på så sätt motverka att svenskar ingår surrogatarrangemang i utlandet. Detta var också ett av de förslag som lämnades av Utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet.⁶⁵ Det är dags att detta förslag omsätts i praktiken.

65. SOU 2016:11.

- Det är oacceptabelt att svenska företag som understödjer människohandel utomlands tillåts verka i Sverige. Sverige bör införa ett omedelbart förbud mot företag som verkar inom surrogatindustrin, exempelvis företag som marknadsför eller förmedlar surrogatarrangemang utomlands. Det är anmärkningsvärt att vi i Sverige har ett förbud mot surrogatmoderskap i svensk sjukvård men ändå tillåter verksamheten för företag vars affärsidé går ut på att bistå svenskar att runda detta förbud.
- Sverige bör, likt exempelvis Italien, införa ett förbud för svenska medborgare att ingå kommersiella surrogatarrangemang i utlandet. Som med andra lagar ska ett sådant förbud naturligtvis inte gälla retroaktivt. Ett sådant förbud skulle vara i linje med de åtaganden Sverige förbundit sig att följa genom Kvinnokonventionen och Barnkonventionen. Att som svensk medborgare välja att handla med barn utomlands genom surrogatarrangemang och således avsiktligt bryta mot ett sådant förbud bör därför vägas in vid framtida fastställande om föräldraskap. Att förhindra handel med kvinnor och barn och barnets bästa bör vara vägledande principer för den svenska staten och därför bör de tillgängliga juridiska verktygen användas för att uppnå detta. Eftersom det finns en riksdagsmajoritet mot surrogatmoderskap borde dessa lagändringar också vara möjliga att genomföra.
- Surrogatmoderskap är för närvarande inte tillåtet i svensk hälso- och sjukvård. Sveriges Kvinnoorganisationer anser att det därutöver bör införas ett uttalat förbud, det vill säga att det heller inte ska vara tillåtet med surrogatarrangemang som genomförs privat utanför sjukvården eller med hjälp av sjukvården i andra länder. Dessa privata överenskommelser skapar stora risker för både kvinnor och barn och bör motverkas. Moderskapsprincipen bör uttryckligen befästas i lag för att ytterligare stärka skyddet för kvinnors reproduktiva rättigheter, detta är särskilt viktigt i tider då kvinnors rättigheter allt oftare ifrågasätts från olika håll.
- Sverige bör motsätta sig alla initiativ på EU-nivå som innebär att Sverige måste anpassa sin föräldralagstiftning efter andra länders, och som leder till att Sverige tvingas tillåta surrogatmoderskap. Sverige bör istället verka för att EU och FN ska fördöma surrogatmoderskap och för framtagandet av internationella överenskommelser som uttryckligen förbjuder surrogatmoderskap.

5. Källor

- Aittomäki, Anja, Bergh, Christina, Loft, Anne, Pinborg, Kristiina, Romundstad, Liv Bente, Söderström-Anttila, Viveca & Wennerholm, Ulla-Britt (2016), "Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families – a systematic review." *Human Reproduction Update*, Vol. 22, nr. 2, 2016.
- Asplund, Kejll, Eriksson, Lotta & Hermerén, Göran, "Tillåt surrogatmoderskap i Sverige", *SvD*, 2013-02-28.
- Bassett, Kate, Lahl, Jennifer, Fell, Kallie, Broghammer, Frances H. & Briggs, William M. (2022), "A Comparison of American Women's Experiences with Both Gestational Surrogate Pregnancies and Spontaneous Pregnancies." *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*. Vol. 7, nr. 3, 2022: Artikel 1.
- Bergman, Ida och Ek, Marion. "Vaginal prolaps." *Internetmedicin*. 2023-03-17. <https://www.internetmedicin.se/behandlingsoversikter/gynekologi-obstetrik/vaginal-prolaps/>
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur AB.
- Canoilas, Viviana, "Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige", *DN*, 2020-02-11.
- Caughey, A.B., Klatsky, P.C., Delaney, S.S., Tran, N.D., Schattman, G.L. & Rosenwaks, Z. (2010), "The role of embryonic origin in preeclampsia: a comparison of autologous in vitro fertilization and ovum donor pregnancies." *Obstetrics & Gynecology*. Vol.116, nr. 6, 2010: 1387-1392.
- Chung, Karine, Hindoyan, Rita, Landay, Melanie, Ho, Jacqueline, Ingles, Sue Ann, McGinnis, Lynda K., Paulson, Richard J. & Woo, Irene. (2017), "Perinatal outcomes after natural conception versus in vitro fertilization (IVF) in gestational surrogates: a model to evaluate IVF treatment versus maternal effects." *Fertility and Sterility*, Vol. 108, nr. 6, 2017: 993-998.
- Croneman, Johan. "Det här är för grunt, för tunt, för dumt, SVT." *Dagens Nyheter*. 2023-03-21.
- Crosson, Steven. "Dystopiskt surrogatgullande i SVT." *Dagen*. 2023-03-21.
- European Network of Migrant Women (ENoMW) & ICASM (2022), *Migrant women and reproductive exploitation in the surrogacy industry*.
- Fu, You, Kong, Fei, Li, Rong, Qiao, Jie, Shi, Huifeng, Wang, Yuanyuan & Zhao, Yangyu (2022), "Complications Following In-Vitro Fertilization: Based on National Hospitalized Data in China." *Frontiers in endocrinology*, Vol. 13, 2022-06-30.
- I. Fulda & R. Tamés. *Surrogacy in Mexico*, i M. Davies (red), (2017), Babies for sales.

- Granström, Helena. "Bergfeldt missar de viktigaste frågorna." *Expressen*. 2023-03-21.
- Grunewald, Charlotta, Esscher, Annika, Ajlana Lutvica, Lisa Parén & Sissel Saltvedt (2019), *Mödradöd i Sverige: vad kan vi lära?*, Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi (SFOG)
- Grytsenko, Oksana, *The stranded babies of Kyiv and the women who give birth for money*, *The Guardian*, 2020-06-15.
- International Coalition for the Abolition of Surrogate Motherhood (ICASM), "Fact sheet: Surrogacy in Figures", <http://abolition-ms.org/en/resources-en/facts-sheets/thematic-file-surrogacy-in-figures/>
- Johansson, Bengt (2008), *Vid nyhetsdesken: en studie av nyhetsvärdering vid svenska nyhetsredaktioner*. Sundsvall: Demokratiinstitutet, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:226990/FULLTEXT01.pdf>
- Kullendorff, Anna, Niclas Holmberg, Terese Rustas, "Barnlängtan är inte kriminellt.", *DN*, 2016-06-07.
- Nordig Surrogacy. "Våra surrogatprogram – en översikt", <https://www.nordic-surrogacy.se/hur-fungerar-surrogatprogrammen-och-surrogatmodraskap/>.
- Myndigheten för press, radio och tv, "Innehållsregler för radio- och tv-sändningar", <https://www.mpr.se/regelverk/Sa-regleras-radio-och-tv-sandningar/innehallsregler-for-radio-och-tv/>.
- Medieombudsmannen, "Publicistreglerna-grunden i medieetiska systemet", <https://medieombudsmannen.se/det-har-ar-medieombudsmannen/publicistreglerna-grunden-i-det-medieetiska-systemet/>.
- Mikko Blanco, Quetzala. "Uselt av SVT att låta Carina Bergfeldt göra kvinnohat på bästa sändningstid." *Nyheter24*. 2023-03-19.
- Neos Kosmos, "Major human trafficking and baby adoption ring dismantled in Chania, Greece", 2023-08-14. <https://neoskopos.com/en/2023/08/14/news/greece/major-human-trafficking-and-baby-adoption-ring-dismantled-in-chania-greece/>
- Požar, Irena. "SVT promotar exploatering av kvinnor". *Aftonbladet*. 2023-03-19.
- Rudrappa, Sharmila (2014), "Conceiving fatherhood: Gay men and Indian surrogate mothers." I *Globalized Fatherhood*, Inhorn, Marcia, Chavkin, Wendy och Navarro, Jose-Alberto (red.), 291-311. Oxford: Berghahn Books.
- Saravanan, Sheela (2019), *Surrogacy in India: Bioethics, Human Rights and Agency*. Paris: L'Observatoire Européen de la Non-Discrimination et des Droits Fondamentaux, <http://europeanobsndfr.org/wp-content/uploads/etudes-et-rapports/final-surrogacy-report-in-india-17th-june-2019-dr-sheela-saravanan.pdf>
- Sida. "Sidas arbete i Guatemala." Uppdaterad 2023-04-18. <https://www.sida.se/sida-i-varlden/lander-och-regioner/guatemala#development-o>
- SOU 2016:11. *Olika vägar till föräldraskap*.
- SOU 2021:56. *Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall*.
- Surrogacy Sweden, "Om surrogatprocessen", <https://surrogacysweden.se/surrogatm%C3%B6draskap/omsurrogatprocessen>.
- Sydsjö G, Skoog Svanberg A, Lampic C (2018), "Cross-border surrogacy - experiences of heterosexual and gay parents in Sweden", *Acta Obstet Gynecol Scand*, 2018, Sep 3.

Tammuz, "Destination & Pris", <https://www.tammuz.com/sv/kostnad-och-pris/>.

UD2021/06832. *Strategi för Sveriges utvecklingssamarbete med Colombia 2021–2025*, Bilaga till regeringsbeslut 2021-05-06.

UNODC (2022), *Conflict in Ukraine: Key evidence on risks of trafficking in persons and smuggling of migrants*.

Uppdrag granskning, (2018), *De nya surrogatmödrarna*, säsong 18, avsnitt 4, SVT, 2018-11-19.

Mediakällor som ingått i granskningen

Aftonbladet TV. "Här visar ryska Christina upp sina tio barn – som hon skaffat på tio månader." 2021-02-19. <https://tv.aftonbladet.se/video/325162/har-visar-ryska-christina-upp-sina-tio-barn-som-hon-skaffat-paa-tio-maanader>

Aftonbladet TV. "Minst 20 surrogatbebisar fast i Kiev – sjuksköterskor arbetar dygnet runt." (TV-program). 2022-03-20. <https://tv.aftonbladet.se/video/340732/minst-20-surrogatbebisar-fast-i-kiev-sjukskoterskor-arbetar-dygnet-runt>

Alvarez, Veronica. "Sanningen bakom Cameron Diaz tystnad." *Expressen*. 2020-01-28. <https://www.expressen.se/noje/sanningen-bakom-cameron-diaz-tystnad/>

Beckman, Åsa. "Thrillerformen passar inte Sofi Oksanen." *DN*. 2021-02-01. <https://www.dn.se/kultur/thrillerformen-passar-inte-sofi-oksenen/>

Bennebrant, Anton. "Pengar från främlingar räddade livet på Igor och Patriks barn." *Pappa på riktigt*. (Radioprogram). SR. 2020-12-11. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1619494>

Bergström, Gabriella. "NSYNC-sångaren om bebislyckan: 'Har aldrig varit så lycklig'." *Aftonbladet*. 2021-10-18. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/V9jXR4/nsync-sangaren-om-bebislyckan-har-aldrig- varit-sa-lycklig>

Bilby, Thérèse. "12 kändismammor som skaffat barn på egen hand – helt utan partner." *Expressen*. 2022-06-27. <https://www.expressen.se/mama/mamaliv/stjarnmammor/12-kandismammor-som-skaffat-barn-pa-egen-hand-helt-utan-partner/>

Bratell, Johan. "51-åringen födde sitt barnbarn – var surrogatmamma åt dottern." *Expressen*. 2020-11-18. <https://www.expressen.se/nyheter/51-aringen-fodde-sitt-barnbarn-var-surrogatmamma-at-dottern/>

Bruce Bolinder, Kristian. "Dennis från Gävle väntar på sin ofödda son – är fast i Ukraina." SR. 2022-02-25. <https://sverigesradio.se/artikel/dennis-fran-gavle-vantar-pa-sin-ofodda-son-ar-fast-i-ukraina>

Canoilas, Viviana. "Surrogat var enda alternativet efter cancerdiagnosen." *DN*. 2020-02-10. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/surrogat-var-enda-alternativet-efter-cancerdiagnosen/>

Canoilas, Viviana. "Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige." *DN*. 2020-02-10. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/sa-gick-surrogatmodraskap-om-utlandsadoptioner-i-sverige/>

Canoilas, Viviana. "Politikerna splittrade om surrogat i Sverige." *DN*. 2020-02-11. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/politikerna-splittrade-om-surrogat-i-sverige/>

- Canoilas, Viviana. "Linnea födde sin brors och svägerskas barn." DN. 2020-02-19. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/linnea-fodde-sin-brors-och-svagerskas-barn/>
- Dagens story. "Så blev bebisen i magen biljetten ut ur kriget." (Podcast). SvD. 2023-01-25. <https://www.svd.se/a/9z6OBp/svd-s-podd-dagens-story-sa-blev-bebisen-i-magen-biljetten-ut-ur-kriget>
- Dahlgren, Stina. "Naomi Campbell, 50, har blivit mamma." *Aftonbladet*. 2021-05-19. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/7KWIV4/naomi-campbell-50-har-blivit-mamma>
- Dahlgren, Stina. "Nick Jonas och Priyanka Chopra har fått barn." *Aftonbladet*. 2022-01-21. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/wO5XLL/nick-jonas-och-priyanka-chopra-har-fatt-barn>
- Demirian, Natalie. "Kristen Wiig har blivit mamma – fått tvillingar via surrogat." *Aftonbladet*. 2020-06-20. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/on5eAM/kristen-wiig-har-blivit-mamma--fatt-tvillingar-via-surrogat>
- Domellöf-Wik, Maria. "Cristal Karlsson – surrogatmamma 'för vänskaps skull'." GP. 2020-11-08.
- DULVI. "Surrogatmödraskap." (Radioprogram). SR. 2022-10-21. <https://sverigesradio.se/avsnitt/dulvi-surrogatmodraskap>
- Efter fem*. "Linnea är gravid med sin bror och svägerskas barn: 'Jag ska bli faster'." (TV-program). TV4. 2019-08-12. <https://www.tv4play.se/klipp/67a5348a47489b59obd5>
- Efter fem*. "Nu har Linnea fött sin bror och svägerskas barn: 'Ovanligt underbar'." (TV-program). TV4. 2019-09-09. <https://www.tv4.se/klipp/va/12498142/nu-har-linnea-fott-sin-bror-och-svagerskas-barn-ovanligt-underbar>
- Einarsson, Mikael. "Nicole Kidman: Jag var deprimerad när jag spelade Virginia Woolf." *Aftonbladet*. 2021-12-29. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/8Q7k4W/nicole-kidman-jag-var-deprimerad-nar-jag-spelade-virginia-woolf>
- Ek, Tomas. "Sophie och nyfödda barnet ute ur Ukraina efter åtta långa dygn." *P4 Skaraborg*. (Radioprogram). SR. 2022-06-12. <https://sverigesradio.se/artikel/sophie-och-nyfodda-barnet-ute-ur-ukraina-efter-atta-langa-dygn>
- Ek, Torbjörn. "Amber Heard har blivit mamma." *Aftonbladet*. 2021-07-02. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/2dMdRl/amber-heard-har-blivit-mamma>
- Ek, Torbjörn. "Amber Heard har fått barn – med hjälp av surrogatmamma." *Aftonbladet*. 2021-07-04.
- Ek, Torbjörn. "Amber Heard mamma i hemlighet." *Aftonbladet*. 2021-07-15.
- Expressen TV. "Linnea är gravid – med sin brors." (TV-program). 2022-07-14. <https://www.expressen.se/tv/nyheter/linnea-ar-gravid--med-sin-brors-barn/>
- Expressen TV. "Khloé Kardashian väntar sitt andra barn – genom surrogatmödraskap." (TV-program). 2022-07-14. <https://www.expressen.se/tv/noje/khloe-kardashian-vantar-sitt-andra-barn-genom-surrogatmodraskap/>
- Ericson, Adrian. "Att bära andras barn blev vattendelare i duellen." *Aftonbladet*. 2022-09-10. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/APd1qq/kristersson-och-andersson-oeniga-om-surrogatmodraskap>

- Fyrk, Johan. "Popdivan Alla Pugatjovas dolda protester mot Putin: 'Små blinkningar'." DN. 2022-09-18. <https://www.dn.se/kultur/popdivan-alla-pugatjovas-dolda-protester-mot-putin-sma-blinkningar/>
- Gray Munthe, Emma. "Fin inblick i amerikanska surrogatmödrars svårigheter i tankeväckande film." *Aftonbladet*. 2020-11-06. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/film/a/900A5W/nedslag-i-surrogatmodraskapet>
- Gräsberg, Sophie. "61-åringen födde sitt barnbarn – nu berättar föräldrarna." *Expressen*. 2021-06-24. <https://www.expressen.se/nyheter/61-aringen-fodde-sitt-barnbarn-nu-berattar-foraldrarna/>
- Gullberg, Anna. "SVENSKA PARET FICK FLY KIEV: 'VI SKULLE HÄMTA HEM VÅR SON'." *Expressen*. 2022-04-18.
- Hagström, Johanna. "Gravida Ellie ska skänka bort barnet i magen." GP. 2022-02-04.
- Hartelius, Alex. "Världsstjärnorna som är ihop med svenskar." *Expressen*. 2020-07-28.
- Henriksson, Veronica. "Kim Kardashian West – här är ditt mammaliv!" *Expressen*. 2021-03-01. <https://www.expressen.se/mama/mamaliv/stjarnmam-mor/-kim-kardashian-west-barn-gravid-forlossning/>
- Holmberg, William. "Moderaterna lyfter frågan om surrogatmödraskap." DN. 2022-08-02. <https://www.dn.se/sverige/moderaterna-lyfter-fragan-om-surrogatmodraskap/>
- Hovström, Lotta och Svensson, Erika. "Snackisarna från kändisåret 2022." *Aftonbladet*. 2022-12-22.
- Hultin, Charlotta. "Miljonärsfrun skaffade tio barn – på tio månader." *TV4 Nyheterna*. (TV-program). 2021-02-19. <https://www.tv4.se/artikel/4Pm-Q5slNbjDzInwamEvcT/galna-mammalyckan-miljonaersfrun-skaffade-tio-barn-pa-tio-manader>
- Johansson, Victor. "Råder alla vänner att gifta sig med en svensk." SvD. 2022-02-07. <https://www.svd.se/a/XqO9Kx/emma-grede-om-att-driva-foretag-med-kim-och-khloe-kardashian>
- Karlsson, Alva. "Paret hämtade sin nyfödda son mitt under kriget – nu fast i Polen på obestämd tid." SVT. 2022-06-21. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/sophie-och-patriks-son-foddes-i-ukraina-surrogatforaldrarna-fast-i-polen-pa-obestamd-tid>
- Küchler, Teresa. "Skarp kontrast till hbtq-fientlig våg." SvD. 2020-10-02. <https://www.svd.se/a/oARdPa/skarp-kontrast-till-hbtq-fientlig-vag>
- Kärnstrand, Moa. "Rika kunder och mutor räddade bebisfabriken." SvD. 2023-01-22. <https://www.svd.se/a/VP4wE3/ukraina-bebisen-i-magen-blev-surrogatmammornas-biljett-ut-ur-kriget>
- Lapidus, Arne. "Surrogatmammor och bebisar fast i kriget." *Expressen*. 2022-04-25. <https://www.expressen.se/nyheter/surrogatmammor-och-bebisarna-fast-i-kriget/>
- Lennen Merckx, Josefin. "De kan inte hämta hem sin bebis på grund av corona." SVT. 2020-04-19. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/de-kan-inte-hamta-sin-bebis-pa-grund-av-corona>
- Lennen Merckx, Josefin. "Coronapandemin förhindrar föräldrar att hämta hem sina barn." SVT. 2020-04-19. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/coronapandemin-forhindrar-foraldrar-att-hamta-hem-sina-barn>

- Lennen Merckx, Josefin. ”UD får kritik av strandsatta föräldrar som fått barn via surrogat.” SVT. 2020-04-19. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ud-far-kritik-av-strandsatta-foraldrar-som-fatt-barn-via-surrogat>
- Lennen Merckx, Josefin. ”Hemlig välgörare hjälpte familjen med privatplan.” SVT. 2020-05-02. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/hemlig-valgora-re-hjalpte-familjen-med-privatplan>
- Lindau, Jesper. ”Spädbarn fast i väntan på föräldrar.” *Ekot*. (Radioprogram). SR. 2020-05-16. <https://sverigesradio.se/artikel/7474768>
- Lindgren, Håkan. ”Kryptodrottningen levde på lögner.” SvD. 2022-12-03. <https://www.svd.se/a/zElJPv/onecoin-drottningen-ruja-ignatova-levde-pa-logner>
- Lundström, Jacob. ”Respektfullt om surrogatmödrar i 'For somebody else'.” DN. 2020-11-05. <https://www.dn.se/kultur/respektfullt-om-surrogatmodrar-i-for-somebody-else/>
- Mattsson, Britt-Marie. ”Halsgropen är platsen för såväl oro som kärlek’.” GP. 2022-07-09. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/halsgropen-%C3%A4r-platsen-f%C3%B6r-s%C3%A5v%C3%A4l-oro-som-k%C3%A4rlek-1.76394993>
- Mogensen, Alba. ”Surrogatmödraskap är ett nytt arbete i klassamhället’.” GP. 2021-01-23.
- Mosander, Ingalill. ”Läsarna hade tyckt att jag gått för långt’.” *Aftonbladet*. 2021-01-16. <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/1E4pJk/lasarna-hade-tyckt-att-jag-gatt-for-langt>
- Mossige-Norheim, Thea. ”Duellen mellan Magdalena Andersson och Ulf Kristersson – ämne för ämne.” *Expressen*. 2022-09-10. <https://www.expressen.se/nyheter/val-2022/duellen-mellan-magdalena-andersson-och-ulf-kristersson-amne-for-amne/>
- Nandra, Ulrika. ”Barn till varje pris.” GP. 2022-02-26.
- Nilsson, Erik. ”Kristersson: ”Otippad fråga i en slutdebatt.” SvD. 2022-09-11. <https://www.svd.se/a/pQLRko/tv4-duellen-med-magdalena-andersson-och-ulf-kristersson>
- Nyhetsmorgon, ”Att bära nån annans barn: ”Det finns pengar inblandat”, (TV-program), (TV4), 2020-11-05, <https://www.youtube.com/watch?v=wcMojRytosY>
- Nyhetsmorgon*. ”Har obotlig cancer – blev mamma: ’Jag är expert på att leva här och nu’.” (TV-program). TV4. 2021-05-23. <https://www.tv4play.se/klipp/b1ef7e828c1250a49ab5>
- Nyhetsmorgon*. ”Mikael väntar barn via surrogatmamma: ’Lagt alla våra sparpengar’.” (TV-program). TV4. 2022-11-19. <https://www.tv4.se/klipp/va/13802859/mikael-vantar-barn-via-surrogatmamma-lagt-alla-vara-sparpengar>
- Nyhetsmorgon*. ”Surrogatmödraskap: Rätt eller fel?” (TV-program). TV4. 2022-11-19. <https://www.tv4.se/klipp/va/13802856/surrogatmodraskap-ratt-eller-fel-se-debatten-har>
- Paduano, Alessio. ”Surrogatmödrarnas barn börjar sina liv i Kievs skyddsrum.” GP. 2022-03-28. <https://www.gp.se/nyheter/v%C3%A4rlden/surrogatm%C3%B6drarnas-barn-b%C3%B6rjar-sina-liv-i-kievs-skyddsrum-1.68793753>

- Paduano, Alessio. "Surrogatbarnen börjar sina liv i Kievs skyddsrum." GP. 2022-03-29.
- Pallas, Hynnek. "Tre surrogatmammor med helt olika drivkrafter." GP. 2020-11-06.
- Persson, Lotta och Thunberg, Liss. "Lars-Olov väntar på sonen vid gränsen till Ukraina: De är väldigt trötta." *P4 Gävleborg*. (Radioprogram). SR. 2022-02-28. <https://sverigesradio.se/artikel/lars-olov-vantar-pa-sonen-vid-gransen-till-ukraina-de-ar-valdigt-trotta>
- Richert, Margit. "En tragedi som också skimrar av möjligheter." *Aftonbladet*. 2021-02-02. <https://www.aftonbladet.se/kultur/bokrecensioner/a/Vq4n51/en-tragedi-som-ocks-a-skimrar-av-mojligheter>
- Rogvall, Filippa. "Lisa fast i Ukraina – med nyfödde sonen." *Expressen*. 2020-03-26. <https://www.expressen.se/nyheter/lisa-fast-i-ukraina-med-nyfodde-sonen/>
- Sandberg, Kristina. "Modig men inte mästerlig skildring av Ukrainas surrogat-mödrar." SvD. 2021-02-06.
- Schön, Gustav. "Amber Heard har blivit mamma – visar upp babylyckan." *Expressen*. 2021-06-02. <https://www.expressen.se/noje/amber-heard-har-blivit-mamma-visar-upp-babylyckan-/>
- Sessler, Niklas. "Unik deal: Gör barn på hotellet så får du bo gratis." *Expressen*. 2020-01-29. <https://www.expressen.se/allt-om-resor/hotell-1/unik-deal-gor-barn-pa-hotellet-sa-far-du-bo-gratis-/>
- Sigander, Miranda. "'Jag ville förstå vad det innebär att bära och föda någon annans barn.'" SvD. 2020-11-07.
- Suni, Annakaisa. "'Alla kvinnor uppfostras till att vilja skaffa barn.'" SvD. 2021-01-16. <https://www.svd.se/a/BlG9Mw/alla-kvinnor-uppfostras-till-att-vilja-skaffa-barn>
- Svensson, Linus. "Svenska surrogatförmedlaren: Vi har evakuerat alla kvinnor och barn." SVT. 2022-03-19. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/svenska-surrogatformedlaren-vi-har-evakuerat-alla-kvinnor-och-barn>
- SVT Nyheter Halland. "Lista: Tre gånger surrogatmödraskap väckt kontrovers." SVT. 2022-06-21. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/lista-tre-ganger-surrogatmodraskap-vackt-kontrovers>
- Tanaka, Sofia. "Surrogatbarn väntar på föräldrar i källare i Kiev." DN. 2022-03-20. <https://www.dn.se/varlden/surrogatbarn-vantar-pa-foraldrar-i-kallare-i-kiev/>
- Teir, Philip. "Sofi Oksanen: 'Kvinnors kroppar är ett slagfält för samhällets maktanspråk.'" DN. 2021-01-22. <https://www.dn.se/kultur/sofi-oksanen-kvinnors-kroppar-ar-ett-slagfalt-for-samhallets-maktansprak/>
- Torén Björling, Sanna. "Sveriges Ukrainaambassadör: Trots alla signaler var invasionen svår att greppa." DN. 2022-03-18. <https://www.dn.se/sverige/sveriges-ukrainaambassador-trots-alla-signaler-var-invasionen-svar-att-greppa/>
- TT. "Åtta gripna i Rysslands första surrogatmål." SvD. 2020-08-03. <https://www.svd.se/a/g7gGxk/atta-gripna-i-rysslands-forsta-surrogatmal>
- TT. "Surrogatbebisar fast i kriget." *Aftonbladet*. 2022-03-20. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/oGxKbo/surrogatbebisar-fast-i-kriget>

- TT. "Surrogatbebisar fast i kriget." SvD. 2022-03-20. <https://www.svd.se/a/Kz9yIX/surrogatbebisar-fast-i-kriget>
- TT. "Surrogatbebisar fast i sjukhuskällare." GP. 2022-03-21.
- TT. "Kuba röstar om samkönade äktenskap." DN. 2022-07-23. <https://www.dn.se/varlden/kuba-ska-rosta-om-samkonade-aktenskap/>
- TT. "Kuba röstar om samkönade äktenskap." *Expressen*. 2022-07-23. <https://www.expressen.se/nyheter/kuba-rostar-om-samkonade-aktenskap/>
- TT. "Kuba röstar om samkönade äktenskap." SvD. 2022-07-23. <https://www.svd.se/a/V9W5GJ/kuba-rostar-om-samkonade-aktenskap>
- TT. "Khloé Kardashian har fått sitt andra barn." SvD. 2022-08-06. <https://www.svd.se/a/k6ApjB/khloe-kardashian-har-fatt-sitt-andra-barn>
- TT. "Få nya besked i sista debatten." GP. 2022-09-10. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/f%C3%A5-nya-besked-i-sista-debatten-1.80743741>
- TT. "M: Stoppa bidrag till spridare av hbtq-hat." GP. 2022-08-04. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/m-stoppa-bidrag-till-spridare-av-hbtq-hat-1.78188965>
- TT. "Folkomröstning om samkönade äktenskap i Kuba." GP. 2022-09-10. <https://www.gp.se/nyheter/v%C3%A4rlden/folkomr%C3%B6stning-om-samk%C3%B6nade-%C3%A4ktenskap-i-kuba-1.81677944>
- TT. "Folkomröstning om samkönade äktenskap i Kuba." SvD. 2022-09-23. <https://www.svd.se/a/Q7xEnx/folkomrostning-om-samkonade-aktenskap-i-kuba>
- TT. "Kubanskt ja till samkönade äktenskap." DN. 2022-09-26. <https://www.dn.se/varlden/kubanskt-ja-till-samkonade-aktenskap/>
- TT. "Kubanskt ja till samkönade äktenskap." SvD. 2022-09-26. <https://www.svd.se/a/4ozP9G/kubanskt-ja-till-samkonade-aktenskap>
- TV4 *Nyheter*. "Dennis och Maya fast i Lviv – ofödda bebisen kvar i Kiev." (TV-program). TV4. 2022-02-26. <https://www.tv4.se/artikel/1ftwSWoYpp-OfRvKEwjOlaA/dennis-och-maya-fast-i-lviv-foedda-bebisen-kvar-i-kiev>
- TV4 *Nyheter*. "Bebisar födda av surrogatmodrar göms i källare i Kiev." (TV-program). TV4. 2022-03-17. <https://www.tv4.se/klipp/va/13754337/bebisar-fodda-av-surrogatmodrar-goms-i-kallare-i-kiev>
- TV4 *Nyheter*. "Kuba folkomröstar om samkönade äktenskap." (TV-program). TV4. 2022-07-23. <https://www.tv4.se/artikel/5iYlViqQmOOJ-bOisH6W2L/kuba-folkomrostar-om-samkoenade-aektenskap>
- TV4 *Nyheter*. "Kristersson (M): Surrogatmodraskap ska vara lagligt i Sverige." (TV-program). TV4. 2022-09-10. <https://www.tv4play.se/klipp/47a-9od42o83672a681o5>
- Wilhelmson, Annika. "De blev föräldrar med hjälp av surrogatmamma i USA." DN. 2021-12-07. <https://www.dn.se/insidan/de-blev-foraldrar-med-hjalp-av-surrogatmamma-i-usa/>
- Wilhelmson, Annika. "Nya etiska frågor när barn blir till på fler sätt." DN. 2021-12-07. <https://www.dn.se/insidan/nya-etiska-fragor-nar-barn-blir-till-pa-fler-satt/>
- Wilow, Felix. "Rebel Wilson har blivit mamma – visar upp nyfödda dottern." *Aftonbladet*. 2022-11-08. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/zEAKqO/rebel-wilson-har-blivit-mamma-visar-upp-nyfodda-dottern>

Zangana, Beri. "Gömde 71 föräldralösa bebisar i skyddsrum." *Aftonbladet*. 2022-03-20. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/47810g/gomde-71-foraldralosa-bebisar-i-skyddsrum>

Åkergren, Kristian. "Lars-Olov flög till Polen för att rädda son och svärdotter från kriget." SVT. 2022-02-26. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/halland/lars-olov-flog-till-polen-for-att-radda-son-och-svardotter-fran-kriget>

Sveriges Kvinnoorganisationer

Sveriges Kvinnoorganisationer är en partipolitiskt och religiöst obunden paraplyorganisation för den svenska kvinnorörelsen. Vi samlar ett 50-tal medlemsorganisationer som representerar olika grupper av kvinnor och flickor.

Tillsammans med våra medlemsorganisationer verkar vi för kvinnors och flickors frigörelse, fulla mänskliga rättigheter och ett jämställt samhälle. Vår verksamhet vilar på feministisk grund och utgår från FN:s kvinnokonvention samt Sveriges jämställdhetspolitiska mål.

Sveriges Kvinnoorganisationer är den svenska sektionen av European Women's Lobby, EWL, som samlar över tvåtusen kvinnoorganisationer i Europa. Vi har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) och företräder årligen våra medlemsorganisationer vid FN:s Kvinnokommission.

Vi har en abolitionistisk hållning till alla former av handel med kvinnors och flickors kroppar, inklusive surrogatmoderskap. Det innebär att vi verkar för att dessa praktiker ska avskaffas. Den växande handeln med kvinnor och barn i den globala surrogatindustrin är en av vår tids stora principiella och intersektionella människorättsfrågor. Sveriges Kvinnoorganisationer sammankallar nätverket Feministiskt nej till surrogatmoderskap och är medlem i International Coalition for the Abolition of Surrogate Motherhood (ICASM).

I maj 2022 bytte vi namn från Sveriges Kvinnolobby till Sveriges Kvinnoorganisationer.

